

κόσμου, η οποία κατανοείται ως ειλικρινής περιγραφή και αντίδραση στις καταστάσεις του κόσμου υπό το φως και τις αξίες του Ευαγγελίου.

5) Η ενδυνάμωση του διαθρησκευτικού διαλόγου, αναγκαίου για την προώθηση της ειρήνης σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Με τα νέα αυτά πλαίσια το Πόρτο Αλέγκρε δημιούργησε μια νέα βάση όχι απλώς για την ανεπιφύλακτη συμμετοχή των Ορθοδόξων Εκκλησιών στην οικουμενική κίνηση, αλλά κυρίως για την ουσιαστική αναβάθμιση του ρόλου τους σε αυτήν.

Είναι ευνόητο ότι τα παραπάνω εκκλησιολογικά και θεσμικά πλαίσια και οι οικουμενικές συνέπειες που μπορεί αυτά να έχουν, συνδέονται άμεσα με το ερώτημα της αυτοκατανόησης των εκκλησιών, δηλαδή τι σημαίνει να είναι εκκλησίες, και με την αναζήτηση για έναν εναλλακτικό οραματισμό ως απάντηση στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Καμία από τις χριστιανικές εκκλησίες δεν μπορεί μόνη της να απαντήσει στις σύγχρονες προκλήσεις. Η μία χρειάζεται την άλλη. Ο μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας) καταγράφει αυτή την πραγματικότητα ως εξής: «καμία χριστιανική εκκλησία δεν μπορεί πλέον

να δράσει ή να μιλήσει ή ακόμη και να σκεφτεί και να διαλεχθεί τολμώ επίσης να πω να αποφασίσει σε απομόνωση». Συναφώς ο καθηγητής Ιωάννης Πέτρου επισημαίνει ότι το καίριο ερώτημα σήμερα, σε καιρό παγκοσμιοποίησης, δεν μπορεί να τίθεται με την προοπτική ποιος πολιτισμός έχει δίκαιο ή ποια εκκλησία είναι πιο ορθή, αλλά τι έχουν να πουν οι εκκλησίες και τι μπορούν να κάνουν για τον άνθρωπο, για τις σχέσεις του με τον Θεό και τους άλλους ανθρώπους, για τα προβλήματά του, για τον κόσμο. «Για να απαντήσει όμως κανείς θετικά στο ερώτημα αυτό», υπογραμμίζει με έμφαση, «πρέπει να ξεπεράσει το σύνδρομο του μοναδικού δρόμου».

Το Π.Σ.Ε. ως έκφραση της κοινωνίας, έστω και ατελούς, των εκκλησιών, έχει έναν αποφασιστικό και κρίσιμο ρόλο, ιδίως σήμερα που η δυναμική ενός μικρότερου και στενότερα συνδεδεμένου κόσμου είναι πολύ ισχυρή για μια διασπασμένη χριστιανική κοινότητα. Όπως είπε ο Konrad Raiser, πρώην Γενικός Γραμματέας του Π.Σ.Ε., «εάν δεν υπήρχε το Π.Σ.Ε. θα έπρεπε σήμερα να το δημιουργήσουμε».

Η σημασία της παρουσίας

και της συμβολής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Π.Σ.Ε.

Εκκλησιολογική και θεολογική βάση της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Οικουμενική Κίνηση

Μέχρι τώρα έγινε λόγος για το γεγονός της οικουμενικής κίνησης, τη «βάση», τη φύση, τους σκοπούς του Π.Σ.Ε., και πώς στην ιστορική του διαδρομή με σταθμούς τις Γενικές Συνελεύσεις διατυπώθηκαν διευκρινίσεις, νέες αντιλήψεις, οραματισμοί σχετικά με τα θέματα αυτά και την «κοινή κλήση» των εκκλησιών. Ταυτόχρονα είδαμε την παρουσία και τη συμμετοχή των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο Συμβούλιο, τους προβληματισμούς που έθεσαν σε αυτό και τη συμβολή τους στην ίδρυση και την περαιτέρω διαμόρφωσή του.

Ωστόσο ένα κεντρικό ερώτημα έχει μείνει αναπάντητο. Γιατί συμμετέχουν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Οικουμενική Κίνηση; Ποια είναι η ορθόδοξη θέση μέσα στο χριστιανικό κόσμο; Τα ερωτήματα αυτά έχουν σχέση με το ζήτημα της αυτοσυνειδησίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας και με το πώς βλέπει την κατά-

σταση των άλλων χριστιανών ή των μη ορθόδοξων κοινοτήτων που αυτοχαρακτηρίζονται ως εκκλησίες.

Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει μια ομόφωνη απάντηση των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο ερώτημα της εκκλησιαστικότητας των ετερόδοξων κοινοτήτων, εάν αυτές δηλαδή αναγνωρίζονται ως εκκλησίες ή αν βρίσκονται εκτός της εκκλησίας του Χριστού. Στο πρόβλημα αυτό η απάντηση είναι δύσκολη, γι' αυτό και υπάρχει ένα ευρύτατο φάσμα απαντήσεων από την ορθόδοξη πλευρά. Οι ορθόδοξοι παρόλο που σχεδόν όλοι συμφωνούν στα βασικά σημεία της εκκλησιολογίας, δεν συμφωνούν εντελώς σε οτιδήποτε έχει σχέση με τις πρακτικές συνέπειες που απορρέουν από αυτή τη διδασκαλία. Από αυτό καταλαβαίνει κανείς ότι η Ειδική Επιτροπή για την ορθόδοξη συμμετοχή στο Π.Σ.Ε. θέτει το δάκτυλο επί τον τύπον των ήλων, όταν απευθύνει στις Ορθόδοξες Εκκλησίες μέλη το ερώτημα: «Υπάρχει χώρος για άλλες εκκλησίες στην ορθόδοξη εκκλησιολογία; Πώς μπορεί να περιγραφεί αυτός ο χώρος και τα όρια του;» Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση έχει αποφασιστική σημασία για την πρόοδο του οικουμενικού διαλόγου στο

μέλλον. Ήδη η ιστορία της οικου-
μενικής κίνησης έχει δείξει ότι
ακριβώς αυτή η ίδια η συμμετοχή
της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον
οικουμενικό διάλογο έχει συμβά-
λει στη διευκρίνιση της ορθόδο-
ξης θέσης και έχει οδηγήσει σε
πανορθόδοξη συμφωνία.

Στις Ορθόδοξες Εκκλησίες έχει
επικρατήσει η παρακάτω στάση
απέναντι στις υπόλοιπες χριστι-
ανικές κοινότητες. Αναφέρουμε
πρώτα τα γενικά χαρακτηριστικά
αυτής της στάσης και κατόπιν θα
γίνει πιο συγκεκριμένος λόγος
μέσα από τα κείμενα.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία σύμφωνα
με την αυτοσυνειδησία της απο-
τελεί το φορέα της μίας, αγίας,
καθολικής και αποστολικής
εκκλησίας του Χριστού. Πέρα
από αυτή την αλήθεια παραδέ-
χεται την πραγματικότητα της
ύπαρξης των άλλων εκκλησιών
και ομολογιών στη ζωή της όλης
Χριστιανοσύνης. Αυτή η διπλή
παραδοχή και αναγνώριση τη
βοηθά να καθορίσει τι είναι η
Ορθοδοξία για τους άλλους και
τι οι άλλοι γι' αυτήν· της επιτρέ-
πει δηλαδή να καθορίσει τη δική
της θέση και στάση απέναντι στις
πολλές εκκλησίες. Η αναγνώριση
της οντολογικής και ιστορικής
ύπαρξης των άλλων εκκλησιών
δεν σημαίνει ούτε αποδοχή της
δογματικής διδασκαλίας της μίας

εκκλησίας από την άλλη ούτε
κατά κάποιο τρόπο επιβεβαί-
ωση αυτής της διδασκαλίας. Το
συγκεκριμένο σημείο έχει ρυθ-
μιστεί με σαφήνεια στη Δήλωση
του Τορόντο (1950), για την
οποία μιλήσαμε σε άλλη ενότητα
παραπάνω. Αναγνώριση σημαίνει
και προϋποθέτει ότι δεν υπάρ-
χει εχθρική ένταση μεταξύ των
διαλεγόμενων και ότι οι διαλε-
γόμενοι είναι ισότιμοι. Η ισοτιμία
αυτή δεν εννοείται σαν κατοχή
της ίδιας αλήθειας, αλλά σαν την
ίδια δεκτικότητα που έχουν όλοι
οι διαλεγόμενοι να ζουν και να
κατέχουν την αλήθεια ή να είναι
σε θέση να προσεγγίσουν αυτή
τη ζωή και την κατοχή της αλή-
θειας.

Κυριότερο γνώρισμα του προσ-
διορισμού της στάσης της Ορθό-
δοξης Εκκλησίας είναι η πρόθυμη
διάθεση για συνεργασία, κατανό-
ηση και διαρκή διάλογο. Γι' αυτό
μετείχε από την αρχή στην οικου-
μενική κίνηση και συντέλεσε στη
διάπλαση και εξέλιξή της. Και
τούτο διότι έχει πλήρη συνεί-
δηση της ευθύνης της απέναντι
στο λοιπό χριστιανικό κόσμο και
απέναντι στο όραμα της ενότη-
τας. Ακόμη και όταν υποστήριζε
ένα είδος «μοναδικότητας» και
«αυτάρκειας καθολικότητας»,
όπως στην περίπτωση της Διακή-
ρυξης της Ρωσικής Επισκοπικής

Συνόδου (2000) για τις «βασικές αρχές της σχέσης της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας προς τις άλλες χριστιανικές ομολογίες», ποτέ δεν έπαψε να θεωρεί την αναζήτηση της ενότητας ως ιερό καθήκον. Δεν διανοήθηκε να εγκαταλείψει το διάλογο ή δεν πρότεινε ως σχήμα συνύπαρξης τη σύγκραση ή την αφομοίωση ή τη συγχώνευση ή την απορρόφηση των λοιπών εκκλησιών.

Η διπλή αναγνώριση και παραδοχή που αναφέραμε κινείται στη διαλεκτική της αυστηρότητας της «ακρίβειας» και στην ευαισθησία της «οικονομίας», στη διάκριση των ορίων της εκκλησίας σε κανονικά και χαρισματικά. Ακόμη και όταν σύμφωνα με τη Δήλωση του Τορόντο δεν αναγνωρίζει κάποιες εκκλησίες ή ομολογίες ως εκκλησίες με την πλήρη σημασία του όρου, δεν τις αποκλείει από το διάλογο. Απεναντίας, επιμένει να συνδιαλέγεται με αντικειμενικό σκοπό την προλείανση του εδάφους που οδηγεί προς την ενότητα. Συνεχίζει να συνδιαλέγεται καταντώντας την οικουμενική κίνηση δυναμικά, ως κίνηση αναζήτησης του «άλλου».

Οι ορθόδοξοι πιστεύουν ότι συνιστούν τη μία αληθινή εκκλησία, αλλά δεν προβάλλουν την Ορθόδοξη Εκκλησία ως κριτή

της εκκλησιαστικότητας ή μη των λοιπών χριστιανικών κοινοτήτων. Αυτό εκφράζεται με την παρακάτω αρχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας: «Γνωρίζουμε πού είναι η Εκκλησία, δεν έχουμε όμως την εξουσία να εκφέρουμε κρίση και να πούμε πού δεν είναι η Εκκλησία».

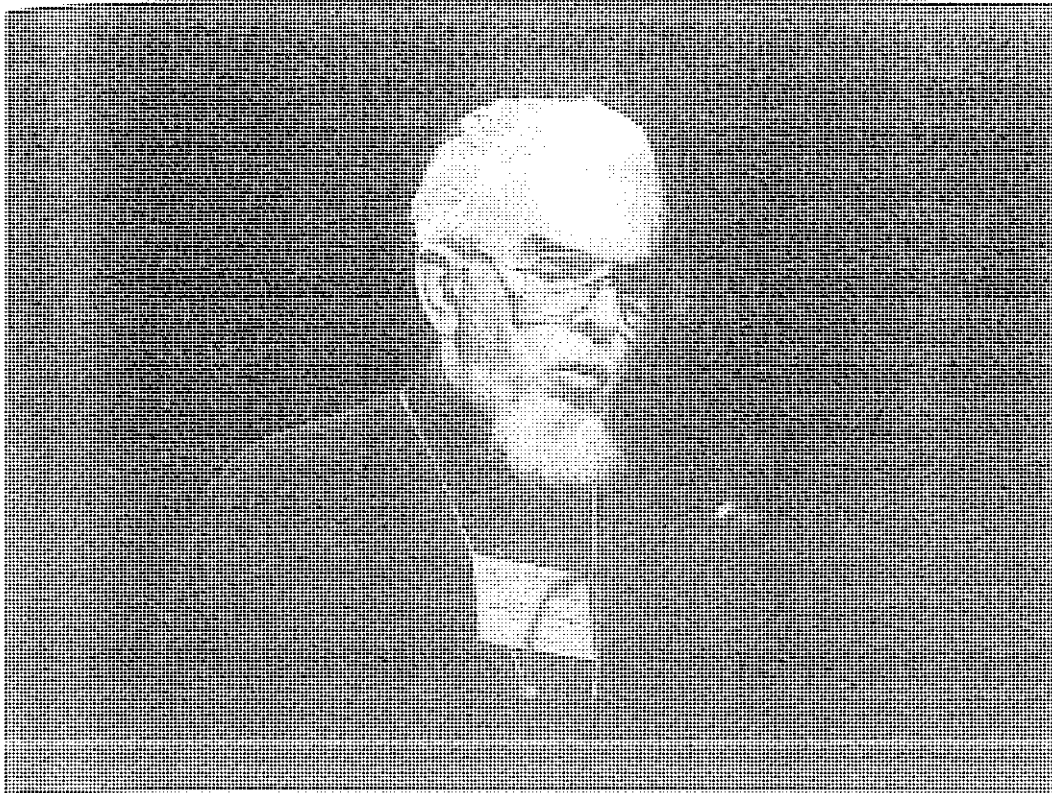
Όλα τα παραπάνω αποτελούν υπεύθυνες θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας ως προς τη φύση της ορθόδοξης συμμετοχής στην οικουμενική κίνηση και τους φορείς της, που είναι διατυπωμένες σε επίσημα εκκλησιαστικά έγγραφα, Εγκυκλίους, Διαγγέλματα, Μηνύματα, Δηλώσεις, Πανορθόδοξα Προσυνοδικά Κείμενα και συνθέτουν μια σαφή μαρτυρία και διευκρίνιση της πίστης, της αυτοσυνειδησίας και της σχέσης της με τις άλλες χριστιανικές εκκλησίες και κοινότητες.

Ακόμη και όταν στην αρχή, από τα Παγκόσμια Συνέδρια της «Πίστης και Τάξης» (1927) έως τη Γενική Συνέλευση στο Νέο Δελχί, οι ορθόδοξοι κατέθεταν χωριστές δηλώσεις εκφράζοντας τις επιφυλάξεις τους για τις κατά καιρούς αποφάσεις και θεολογικές διατυπώσεις των οικουμενικών συναντήσεων, δεν παρέλειψαν να επισημάνουν, ιδιαίτερα στη Παγκόσμια Συνέλευση της Επι-

τροπής «Πίστης και Τάξης» στη Λούνδη (1952) και στη Β΄ Γενική Συνέλευση του Έβανστον (1954): «Δεν προτιθέμεθα να κρίνουμε ή να επικρίνουμε άλλες εκκλησίες ή ετερόδοξες ομολογίες, αλλά ήλθαμε να τις βοηθήσουμε να δουν την αλήθεια, να διαφωτίσουμε τη σκέψη τους με αδελφικό τρόπο, πληροφορώντας τους για τη διδασκαλία της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας, την οποία διαφύλαξε αναλλοίωτη η Ορθόδοξη Εκκλησία». Την εποχή αυτή είναι φανερή η σφραγίδα του π. Γεωργίου Florovsky, ο οποίος σημείωνε κατηγορηματικά: «Με κανένα τρόπο δεν είμαι διατεθειμένος να θέσω κανέναν 'εκτός Εκκλησίας'. Η 'κρίσις' έχει δοθεί στον Υιό. Κανείς δεν διορίσθηκε για να προλαμβάνει την κρίση του». Βέβαια είναι άλλο θέμα να γίνεται λόγος για κάποια κοινότητα εάν κατέχει ή όχι τα χαρακτηριστικά της Εκκλησίας πλήρως, και άλλο να αποκλείεται αυτή από την έννοια «εκκλησία».

Η αναγνώριση της υπαρξιακής ταυτότητας των άλλων εκκλησιών αποτελεί τη βάση για τη συμμετοχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση. Όπως εξηγούσε ο μητροπολίτης Εφέσου Χρυσόστομος (Κωνσταντινίδης), επιτελικό στέλεχος

για πολλά χρόνια του Π.Σ.Ε. και πρόεδρος Διορθόδοξων Διασκέψεων, η θέση της Ορθοδοξίας απέναντι στο λοιπό χριστιανικό κόσμο στηρίζεται στην απλή αλήθεια ότι δεν μπορούν να αγνοηθούν όλες οι άλλες χριστιανικές ολότητες, που σε έσχατη ανάλυση, σαν αποκομμένες από την εκκλησία των πρώτων αιώνων ή από τις απότοκες από αυτήν εκκλησίες, έχουν κάποια σχέση και συνάφεια με τις πρώτες ρίζες τους. Αυτές οι πολλές εκκλησίες, παλαιότερες και νεότερες, υπάρχουν, όπως υπάρχει και η Ορθόδοξη. Κατ' απαίτηση της απλής λογικής του πιο αναντίρρητου ρεαλισμού, τόνιζε ο μητροπολίτης Χρυσόστομος, δεν μπορούν να αγνοηθούν και δεν μπορούν να μη θεωρηθούν φυσικά τμήματα του *de facto* υφιστάμενου εκκλησιολογικού πλουραλισμού. Το θέμα της θέσης της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο χριστιανικό κόσμο, συμπέραινε ο ίδιος, στηρίζεται σε αυτό το συγκεκριμένο δεδομένο της άμεσης και ρεαλιστικής επαφής με τη χριστιανική πραγματικότητα, που είναι η ύπαρξη, παράλληλα και ανεξάρτητα από τη μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία, και των άλλων «εκκλησιών». Και η θέση αυτή, δήλωνε, δεν μπορεί παρά να είναι θέση επαφής και σχέ-

σης, θέση ποικίλων επαφών και σχέσεων.

Το πνεύμα αυτό εξέφρασε σε μια ομόφωνη διατύπωση η Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη που συνήλθε στο Σαμπεζύ/Γενεύη το 1986 εξετάζοντας το θέμα «Σχέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας προς τον λοιπό χριστιανικό κόσμο». Το κείμενο αυτό αποτελεί μέχρι σήμερα τη πιο επίσημη και πιο σημαντική τοποθέτηση σε πανορθόδοξο επίπεδο για το ζήτημα της σχέσης μεταξύ των Ορθόδοξων και των άλλων χριστιανικών εκκλησιών. Λέει η Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη: «Η Ορθόδοξος Εκκλησία, ως ούσα η μία, αγία, καθολική και απο-

στολική Εκκλησία, έχει πλήρη συνείδηση της ευθύνης αυτής δια την ενότητα του χριστιανικού κόσμου, αναγνωρίζει την πραγματική ύπαρξιν όλων των χριστιανικών εκκλησιών και ομολογιών, αλλά και πιστεύει ότι αι προς ταύτας σχέσεις αυτής πρέπει να στηρίζονται επί της υπ' αυτών όσον ένεστι ταχυτέρας και αντικειμενικωτέρας αποσαφηνίσεως του όλου εκκλησιολογικού θέματος».

Από την αρχή της οικουμενικής κίνησης η Ορθοδοξία προσδιόρισε τη θέση της ξεκινώντας από τη βάση ότι δεν μπορεί να αγνοηθεί η αναντίρρητη πραγματικότητα της ύπαρξης, παράλληλα προς την Ορθόδοξη Εκκλησία,

και των άλλων εκκλησιών.

Αυτό το μαρτυρούν οι Εγκύκλιοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις αρχές του 20ού αιώνα. Ιδιαίτερα η Εγκύκλιος του 1920 «Προς τας απανταχού Εκκλησίας του Χριστού», που βρίσκεται στη βάση όλης της οικουμενικής κίνησης και αποτελεί την καθ' ύλη προϋπόθεση του Π.Σ.Ε., ήταν μια προσπάθεια να καθοριστεί η θέση του Πατριαρχείου απέναντι στο διαιρεμένο χριστιανικό κόσμο, να αντιμετωπιστεί το γεγονός αυτό και να βρεθούν τρόποι κοινής μαρτυρίας σε πρακτικά θέματα, όπως της ειρήνης και της δικαιοσύνης.

Στην ίδια περίπου γραμμή κατά τη δεκαετία του '60 ο μητροπολίτης Λένινγκραντ Νικόδημος, εξηγώντας τους λόγους που ώθησαν την Εκκλησία της Ρωσίας να γίνει μέλος του Π.Σ.Ε., είπε ότι σε αυτό συντέλεσε κυρίως η αδελφική αγάπη, που δεν ανέχεται διαιρέσεις μεταξύ χριστιανών και ακόμη η ανάγκη συντονισμού των προσπαθειών όλων των χριστιανικών εκκλησιών στο κοινό έργο της διακονίας του ανθρώπου.

Μία από τις πιο σαφείς, κατά γενική ομολογία, θεολογικές και εκκλησιολογικές θεμελιώσεις της ορθόδοξης συμμετοχής στην οικουμενική κίνηση

αποτελεί η έκθεση της διορθόδοξης διάσκεψης στο Νέο Βάλαμο της Φινλανδίας το 1977, η οποία ασχολήθηκε με το θέμα «Η οικουμενική φύση της ορθόδοξης μαρτυρίας». Η έκθεση υπογραμμίζει ότι «η συμμετοχή των ορθοδόξων στην οικουμενική κίνηση σήμερα δεν αποτελεί, κατ' αρχήν, επανάσταση στην ιστορία της Ορθοδοξίας, αλλά είναι η φυσική συνέπεια της συνεχούς προσευχής της Εκκλησίας 'υπέρ της των πάντων ενώσεως'. Αποτελεί μία ακόμη προσπάθεια, παρόμοια με εκείνες που είχαν αναληφθεί κατά την πατερική περίοδο, εφαρμογής της αποστολικής πίστης σε νέες ιστορικές καταστάσεις και υπαρξιακές απαιτήσεις. Αυτό που κατά κάποιο τρόπο είναι νέο σήμερα, είναι ότι η προσπάθεια αυτή γίνεται από κοινού με άλλες χριστιανικές εκκλησίες, με τις οποίες δεν υπάρχει πλήρης ενότητα. Σε αυτό το σημείο εγείρονται βέβαια δυσκολίες, αλλά ακριβώς εδώ βρίσκονται επίσης και τόσα ελπιδοφόρα μηνύματα για μια αυξανόμενη κοινωνία, κατανόηση και συνεργασία».

Αυτή η τεκμηρίωση του οικουμενικού χαρακτήρα της Ορθοδοξίας απέκτησε αξία και βαρύτητα υπό το φως των αποφάσεων της Γ' Προσυνοδικής Πανορθόδο-

ξης Διάσκεψης στο Σαμπεζύ το 1986, η οποία όχι μόνο επικύρωσε τα παραπάνω λεχθέντα, αλλά προχώρησε και σε περαιτέρω διευκρινίσεις ως προς τα κίνητρα και τη φύση της συμμετοχής των Ορθόδοξων Εκκλησιών στην οικουμενική κίνηση και στα θεσμικά της όργανα.

Το κείμενο απόφαση με τίτλο «Ορθόδοξη Εκκλησία και Οικουμενική Κίνηση» αναφέρει με επίσημο και σαφή τρόπο: «Η Ορθόδοξη Εκκλησία με τη βαθιά της πεποίθηση και την εκκλησιαστική της αυτοσυνειδησία ότι αποτελεί τον φορέα και δίνει μαρτυρία της πίστεως και της παραδόσεως της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, πιστεύει ακράδαντα ότι κατέχει κεντρική θέση στην υπόθεση της προώθησης της ενότητας των χριστιανών μέσα στο σύγχρονο κόσμο... Η Ορθόδοξη Εκκλησία πάντοτε επιζητούσε να προσελκύσει τις διάφορες χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες σε μία από κοινού πορεία αναζήτησης της χαμένης ενότητας των χριστιανών με σκοπό να καταλήξουν όλοι στην ενότητα της πίστεως. Η Ορθόδοξη Εκκλησία, που αδιαλείπτως προσεύχεται 'υπέρ της των πάντων ενώσεως', μετείχε στην Οικουμενική Κίνηση από την πρώτη

εμφάνισή της και συντέλεσε στη διάπλαση και περαιτέρω εξέλιξή της. Άλλωστε η Ορθόδοξη Εκκλησία, εξαιτίας του οικουμενικού πνεύματος που τη διακρίνει, κατά τη διάρκεια της ιστορίας, πάντοτε αγωνίστηκε για την αποκατάσταση της χριστιανικής ενότητας. Γι' αυτό και η ορθόδοξη συμμετοχή στην Οικουμενική Κίνηση δεν είναι καθόλου ξένη προς τη φύση και την ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά αποτελεί συνεπή έκφραση της αποστολικής πίστεως μέσα σε νέες ιστορικές συνθήκες και για την αντιμετώπιση νέων υπαρξιακών αιτημάτων... Η πολυδιάστατη οικουμενική δραστηριότητα [της Ορθόδοξης Εκκλησίας] πηγάζει από αίσθημα υπευθυνότητας και από την πεποίθηση ότι η συνύπαρξη, η αμοιβαία κατανόηση, η συνεργασία και οι κοινές προσπάθειες για τη χριστιανική ενότητα είναι ουσιώδεις, 'ίνα μη εγκοπήν τινα δώμεν τω ευαγγελίω του Χριστού' (Α' Κορ. 9,12)».

Τα παραπάνω έρχονται να δικαιώσουν με επίσημο τρόπο τον πατριάρχη Αθηναγόρα Α', ο οποίος στο λόγο του κατά την επίσκεψή του στο Π.Σ.Ε. το 1967 είχε υπογραμμίσει ότι όσο περισσότερο μια εκκλησία έχει συνείδηση ότι αυτή κατέχει την αλήθεια και μένει πιστή στο λόγο

του Χριστού, στην παράδοση και στην αποστολή της αρχαίας αδιαίρετης Εκκλησίας, τόσο περισσότερο οφείλει και έχει την ευθύνη να συνομιλεί και να συνεργάζεται με όλες τις άλλες χριστιανικές ομολογίες μέσα σε πνεύμα αγάπης, ταπείνωσης και διακονίας.

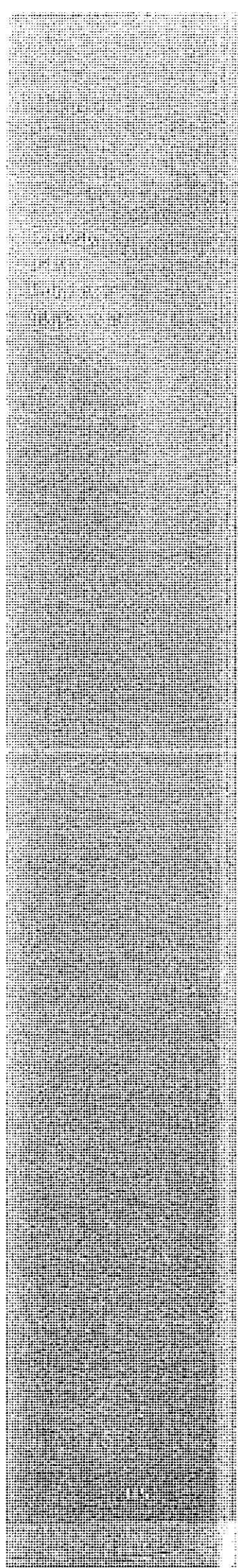
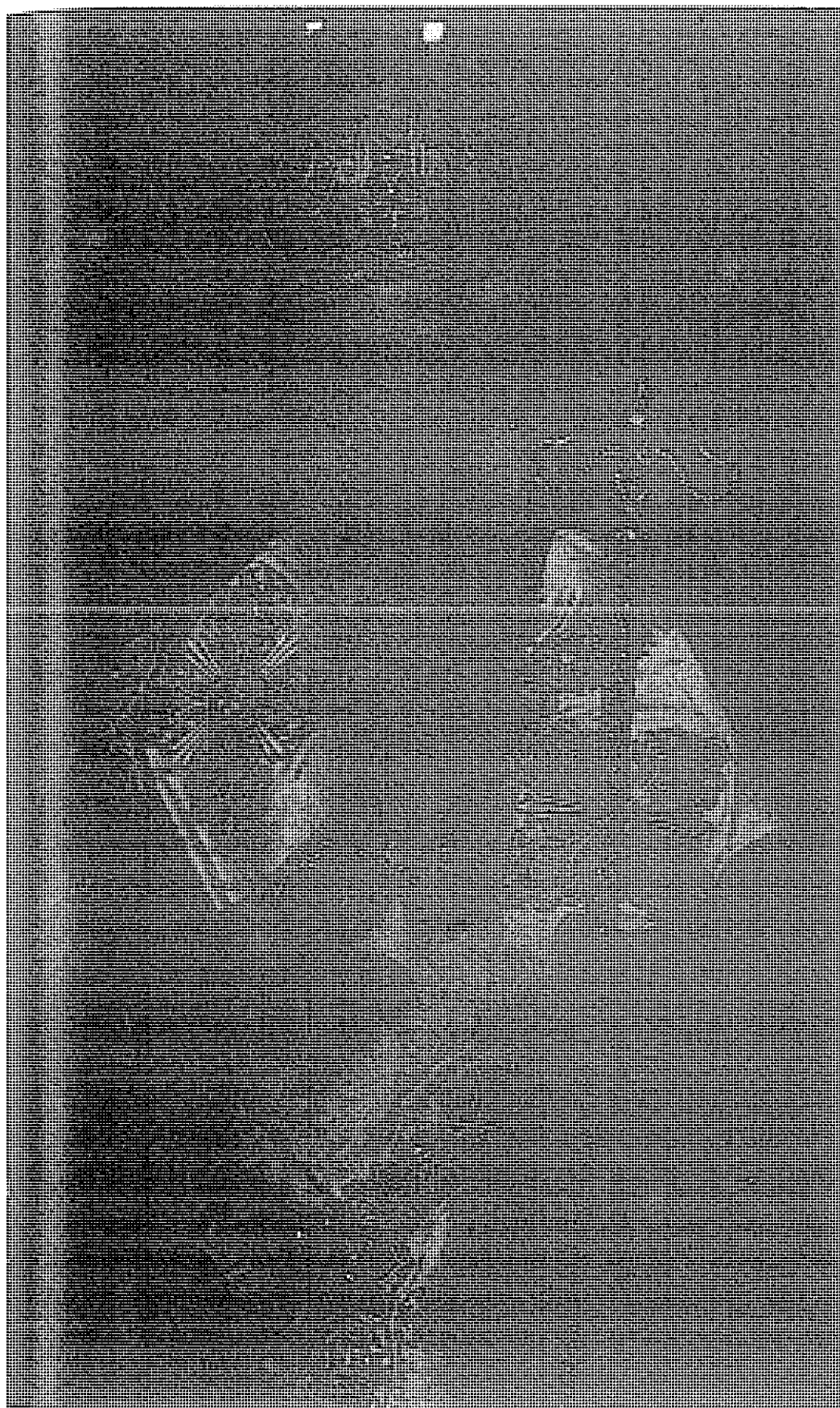
Ο P. Evdokimov διατύπωνε με άλλον τρόπο την ίδια σκέψη, όταν έλεγε ότι μόνον όποιος έχει συνείδηση της πληρότητας της εκκλησίας του είναι ικανός να υποφέρει αληθινά, αφού όχι η θλίψη μιας ένδειας, αλλά ο πόνος της ίδιας της αλήθειας είναι αυτός που εμπνέει την αναζήτηση της αληθινής ενότητας πέρα από κάθε συμβιβασμό.

Πάντως οι δύο παραπάνω τοποθετήσεις του Νέου Βάλαμο και της Γ΄ Πανορθόδοξης Προσυνοδικής Διάσκεψης εκτιμήθηκαν πολύ θετικά από την πλευρά του Π.Σ.Ε. και μάλιστα από Γενικούς Γραμματείς του Συμβουλίου. Ο Visser't Hooft θεώρησε την έκθεση τού Νέου Βάλαμο ως την καλύτερη διατύπωση της ορθόδοξης αντίληψης περί οικουμενισμού, που είχε γίνει μέχρι εκείνη τη στιγμή στην ιστορία της οικουμενικής κίνησης. Και ο Konrad Raiser επισήμανε ότι η συνεπής έκφραση από την Γ΄ Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη

της Ορθόδοξης δέσμευσης στην οικουμενική κίνηση αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη συμβολή της Ορθοδοξίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο. Μόνο λίγες εκκλησιασμέλη του Συμβουλίου, εξηγεί ο Raiser, έχουν αναφερθεί τόσο εμπειριστατωμένα και ξεκάθαρα στους θεμελιώδεις θεολογικούς λόγους για τη συμμετοχή τους σε αυτό.

Ταυτόχρονα με την εκκλησιολογική θεμελίωση της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση η Γ΄ Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη επιβεβαίωσε την επείγουσα ανάγκη για κοινή χριστιανική μαρτυρία, έτσι ώστε οι προσπάθειες όλων των χριστιανικών εκκλησιών και ομολογιών να αποκτήσουν μεγαλύτερη βαρύτητα και δύναμη. Τονίστηκε ότι μια συνολική θεώρηση και κοινή στράτευση των εκκλησιών είναι σήμερα αναγκαία, περισσότερο από ό,τι άλλοτε, γιατί οι διασπαστικές και καταστροφικές δυνάμεις που απειλούν σύνολη τη ζωή είναι πάρα πολύ στενά συνδεδεμένες και δικτυωμένες για να αντιμετωπιστούν χωριστά από τις εκκλησίες. Στο κείμενο που συντάχθηκε ομόφωνα με θέμα «Η συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην επικράτηση της ειρήνης, της δικαιοσύνης,

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

της ελευθερίας, της αδελφοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών, και στην άρση των φυλετικών και λοιπών διακρίσεων» διευκρινίζεται ότι ο προβληματισμός αυτός δεν έχει αποκλειστικό χαρακτήρα. Απασχολεί όχι μόνο όλους τους χριστιανούς, αλλά και όλες τις θρησκείες και εναρμονίζεται προς τον προβληματισμό ολόκληρης της ανθρωπότητας. Αναφερόμενο στη συμβολή της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο, που θα πρέπει να είναι κυρίως μια μαρτυρία αγάπης, το κείμενο δηλώνει: «Εμείς οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, επειδή κατανοούμε το νόημα της σωτηρίας, αισθανόμαστε το χρέος να αγωνιζόμαστε για την ανακούφιση της ασθένειας, της δυστυχίας και της αγωνίας. Επειδή ζούμε την εμπειρία της ειρήνης, δεν μπορούμε να είμαστε αδιάφοροι για την απουσία της από τη σύγχρονη κοινωνία. Επειδή ευεργετηθήκαμε από τη θεία δικαιοσύνη αγωνιζόμαστε για μια πληρέστερη δικαιοσύνη στον κόσμο και για την εξουδετέρωση κάθε καταπίεσης. Επειδή ζούμε κάθε μέρα τη θεϊκή συγκατάβαση, μαχόμαστε εναντίον κάθε φανατισμού και μισαλλοδοξίας μεταξύ ανθρώπων και λαών... Επειδή, τρεφόμενοι με το σώμα και το αίμα του Κυρίου

στη Θεία Ευχαριστία, ζούμε την ανάγκη του μερισμού των δώρων του Θεού με τους αδελφούς μας, κατανοούμε πληρέστερα την πείνα και τη στέρηση και αγωνιζόμαστε για την υπερκίνησή τους. Επειδή προσδοκούμε καινή γη και καινούς ουρανούς, όπου θα επικρατεί η απόλυτη δικαιοσύνη, αγωνιζόμαστε εδώ και τώρα για την αναγέννηση και την ανακαίνιση του ανθρώπου και της κοινωνίας». Το κείμενο αυτό είχε εντυπωσιακή απήχηση σε ολόκληρο το χριστιανικό κόσμο και αποτελεί μια σταθερή βάση για την ανάπτυξη της ορθόδοξης μαρτυρίας στο σύγχρονο κόσμο.

Η προσφορά της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση και στο Π.Σ.Ε.

Συνεπώς προς τις αρχές της και με βάση τη δική της εκκλησιολογική ταυτότητα, την αποστολική παράδοση και πίστη, η Ορθόδοξη Εκκλησία συνεργάστηκε πάντοτε πρόθυμα με την οικουμενική κίνηση και το Π.Σ.Ε.

Οι ορθόδοξοι επηρέασαν και συνεχίζουν να επηρεάζουν τη φύση, τη ζωή, τις προγραμματικές δραστηριότητες και τη δομή του Συμβουλίου με τους ακόλουθους τρόπους. Πρώτα, με τη

συμμετοχή τους στα διάφορα διοικητικά σώματα του Π.Σ.Ε., όπως είναι η Γενική Συνέλευση, η Κεντρική και Εκτελεστική Επιτροπή, οι διάφορες επιτροπές προγραμμάτων και ομάδες εργασίας. Δεύτερο, με επίσημα κείμενα – Εγκυκλίους, Διαγγέλματα, Μηνύματα, Δηλώσεις, Διακηρύξεις Πανορθόδοξων Προσυνεδικών Διασκέψεων. Εδώ πρέπει να σημειωθεί η μεγάλη σημασία των τεσσάρων Πανορθόδοξων Διασκέψεων που συγκλήθηκαν με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα Α΄ για την προετοιμασία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ιδιαίτερα η Α΄ Διάσκεψη στη Ρόδο το 1961 και η Δ΄ στο Σαμπεζύ το 1968, εκτός του ότι διευκόλυναν ώστε πολλές ορθόδοξες εκκλησίες να εισχωρήσουν στο Π.Σ.Ε., αποτέλεσαν τη βάση για κοινή μαρτυρία σύνολης της Ορθοδοξίας στην οικουμενική κίνηση. Τρίτο, με ορθόδοξες εκθέσεις σε σχέση με μεγάλες οικουμενικές συνελεύσεις. Τέταρτο, με τη συμμετοχή τους σε διορθόδοξες θεολογικές διασκέψεις, που συγκάλεσε το Π.Σ.Ε. κατά καιρούς, για ειδικά οικουμενικά θέματα. Πέμπτο, με χωριστές θεολογικές δηλώσεις μέχρι τη Γενική Συνέλευση του Νέου

Δελχί και μετά με την απευθείας εισαγωγή ορθόδοξων θέσεων στα υπό του Π.Σ.Ε. εκπονούμενα θεολογικά κείμενα. Έκτο, μετά τη Γενική Συνέλευση στη Χαράρε (1998) μέσω της Ειδικής Επιτροπής με ίση συμμετοχή ορθόδοξων και προτεσταντών, που εκτός από το εκκλησιολογικό έκανε προτάσεις για αλλαγές στη δομή, το ύψος και το ήθος του Συμβουλίου. Έβδομο, με τη συγγραφή μελετών και άρθρων για διάφορα οικουμενικά θέματα.

Πριν κάνουμε οποιαδήποτε αναφορά στη συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Π.Σ.Ε., πρέπει να παραδεχθούμε ότι οι ουσιαστικότερες πλευρές της ξεφεύγουν από τη δυνατότητα κάθε αντικειμενικής αποτίμησης. Η πρόοδος στο επίπεδο της πνευματικής ζωής, της θεολογικής συνεννόησης, της «ένσαρκης» ορατής ενότητας, όπως επίσης και η ένταση της αγωνίας για την από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων του κόσμου, δεν μπορεί ούτε στατιστικά να εκτιμηθεί ούτε να διαγνωσθεί εύκολα.

Ι. Η οικουμενική κίνηση και το Π.Σ.Ε. οφείλουν την ίδια τους την ύπαρξη στη συμμετοχή των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Χωρίς τη συμμετοχή αυτή, με δεδομένη την αποχή της Ρωμαιοκαθολικής

Εκκλησίας, η παγκοσμιότητα του Συμβουλίου Εκκλησιών θα αντιπροσώπευε έναν ενδοπροτεσταντικό διάλογο και θα ήταν απλώς μια διομολογιακή οργάνωση προτεσταντικής απόχρωσης. Με την ορθόδοξη παρουσία έλαβε μια πλατύτερη διάσταση και έκταση και έγινε πραγματικά Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, μια κοινωνία εκκλησιών που περιλαμβάνει όλη την οικουμένη. Από το 1948 και εξής οι προτεστάντες κατέβαλαν επίπονες προσπάθειες για να πείσουν όλες τις αυτοκέφαλες ορθόδοξες εκκλησίες να συμμετάσχουν στο Π.Σ.Ε. Το ενδιαφέρον αυτό δεν προερχόταν μονάχα από την επιδίωξη να εξασφαλιστεί συντριπτική αριθμητική παρουσία των ορθοδόξων, αλλά κυρίως να συντελεστεί η πνευματική πληρότητα και οικουμενικότητα. Ο Visser't Hooft παραδέχεται ότι χωρίς την πλήρη συμμετοχή της Ορθοδοξίας δεν θα μπορούσε το Π.Σ.Ε. να είναι στην πραγματικότητα οικουμενικό. Ανεξάρτητα από τις διάφορες ερμηνείες, η ομολογία αυτή του πρώτου Γενικού Γραμματέα του Π.Σ.Ε. δεν αναφέρεται στην ποσοτική, αλλά στην ποιοτική πλευρά της Ορθοδοξίας. Η συμμετοχή όλων των αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών σημαίνει μαρτυρία ενότητας και

όχι μια αριθμητική δύναμη.

2. Ο ίδιος είχε κάνει λόγο σε διάλεξη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1966 για την κριτική στάση των ορθοδόξων έναντι του Π.Σ.Ε. και την ευεργετική επίδρασή της στην αποφυγή λαθών και παρεξηγήσεων που θα μπορούσαν να έχουν σοβαρές συνέπειες για το μέλλον. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες με τακτικές παρεμβάσεις τους ζήτησαν επανεξέταση και αναπροσαρμογή και ανανέωση της φύσης των θεσμικών λειτουργιών, των δομών και των προγραμματικών δραστηριοτήτων του Συμβουλίου. Επανειλημμένα έθεσαν υπό αμφισβήτηση τάσεις στη ζωή και τη σκέψη του Π.Σ.Ε. που τείνουν να θεωρήσουν τη «διαχριστιανική κοινωνία» (intercommunio) μέσο για την ενότητα της εκκλησίας ή να ταυτίσουν το Συμβούλιο με «οικουμενική σύνοδο». Προσπάθεια προσδιορισμού των «προδιαγραφών» του Π.Σ.Ε. και διατύπωση των ορθοδόξων αιτημάτων σε παρόμοια με τα παραπάνω θέματα έκαναν το Διάγγελμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως το 1973 για τα 25 χρόνια από την ίδρυση του Συμβουλίου, η Διορθόδοξη Διάσκεψη του Νέου Βάλαμο το 1977, η Διορθόδοξη Σύσκεψη της Σόφιας

το 1981 (desiderata Σόφιας), η 7^η Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη στο Σαμπεζύ το 1986, η Διορθόδοξη Σύσκεψη στο Σαμπεζύ το 1991 και η Διορθόδοξη Συνάντηση της Θεσσαλονίκης το 1998.

3. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες οδήγησαν το Π.Σ.Ε. στο να καταδικάσει ρητά τον προσηλυτισμό και να αναγνωρίσει την ανάγκη εγκατάλειψης προσηλυτιστικών δραστηριοτήτων και μεθόδων, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο. Διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο σε έναν από κοινού καθορισμό των θεμελιωδών αρχών της ελευθερίας της συνείδησης και του αλληλοσεβασμού στην προσφορά της χριστιανικής μαρτυρίας.

4. Η ενεργός παρουσία των Ορθοδόξων Εκκλησιών στο Π.Σ.Ε. ήταν αποφασιστική για την αύξηση της κοινωνίας μεταξύ των χωρισμένων εκκλησιών. Ο Γενικός Γραμματέας Phillip Potter στην απάντησή του προς το Διάγγελμα του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως (1973) για τα 25 χρόνια ζωής και δράσης του Π.Σ.Ε., εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη του προς τις Ορθόδοξες Εκκλησίες για τον ενοποιό τους ρόλο, υπογραμμίζει με γλαφυρό τρόπο: «Η ιστορία της Οικουμενικής Κινήσεως είναι σχετικώς βρα-

χεία. Αναλογιζόμενοι την μακράν ιστορίαν του μεταξύ των χριστιανών χωρισμού, δεν δυνάμεθα παρά να μείνωμεν έκπληκτοι προ του διαφανούς πλέον σήμερον καταστάντος μεσοτόικου της διαιρέσεως. Έχομεν πολλούς λόγους να είμεθα ευγνώμονες. Το Οικουμενικό Πατριαρχείον και γενικώς αι Ορθόδοξοι Εκκλησίαι συνέβαλον πολύ εις την εξέλιξιν ταύτην. Αι κατά τας τελευταίας δεκαετίας ληφθείσαι πρωτοβουλίαι μετεγράφησαν ήδη εις την ιστορίαν της Οικουμενικής Κινήσεως. Έχομεν γενικώς την τάσιν να γράφωμεν την ιστορίαν υπογραμμίζοντες τα εξωτερικά γεγονότα, αλλά πάντων τούτων σημαντικώτερα είναι η αυξομένη κοινωνία των προς αλλήλας κεχωρισμένων Εκκλησιών. Εμάθομεν

να συνυπάρχωμεν, να συνεργαζώμεθα και να δίδωμεν από κοινού μαρτυρίαν... Τούτο μαρτυρεί και το Πατριαρχικόν Διάγγελμα, ποιούμενον λόγον περί της επιτευχθείσης 'περιχωρήσεως'. Εδέχθημεν αλλήλους ως αδελφούς. Ελάβομεν παρ' αλλήλων δώρα πνευματικά. Η ιστορία της οικουμενικής προσπάθειας είναι κοινή ιστορία».

5. Τα παραπάνω είναι μια πραγματικότητα και πολύτιμη πείρα όπως παραδέχονται και οι δύο πλευρές. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι διαφορές έχουν υπερπηδηθεί και ότι ο στόχος της ενότητας έχει επιτευχθεί. Σε αυτό το σημείο ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι πρωταρχικής σημασίας. Οι ορθόδοξοι υπενθυμίζουν συνεχώς ότι το οικουμενικό πρόβλημα δεν είναι αυτό της ενότητας της εκκλησίας, το οποίο είναι «δώρο του Θεού», αλλά αυτό της διαίρεσης της Χριστιανοσύνης. Το πρόβλημα αυτό, σύμφωνα με τους ορθόδοξους, δεν μπορεί να λυθεί πρόχειρα και εύκολα. Πάγια θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι ότι αυτή μένοντας πιστή στην εκκλησιολογία της και στη διδασκαλία της αδιαίρετης εκκλησίας, αν και συμμετέχει στο οργανισμό του Π.Σ.Ε., με κανένα τρόπο δεν παραδέχεται της ιδέα της

«ισότητας των ομολογιών» ούτε μπορεί να δεχθεί την ενότητα της Εκκλησίας σαν κάποια «διομολογιακή προσαρμογή», όπως φρονούν οι προτεστάντες συνομιλητές της, και επομένως ούτε η ενότητα που αναζητείται μπορεί να είναι «προϊόν μόνο θεολογικών συμφωνιών». Και αυτό γιατί «ο Θεός καλεί κάθε χριστιανό στην ενότητα της πίστεως, που βιώνεται μέσα στα μυστήρια και την παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας».

Η στάση αυτή, η οποία εκφράστηκε πολλές φορές και επιβεβαιώθηκε από την Γ' Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη, ξαφνιάζει και «προκαλεί» τους οικουμενικούς εταίρους. Με αυτή τη στάση επωμίζεται το ρόλο της φωνής «της εκκλησιολογικής συνείδησης» του Π.Σ.Ε., ο οποίος αποδεικνύεται βαρυσήμαντος, γιατί εμποδίζει τη δημιουργία εσφαλμένων εντυπώσεων, όπως η σύγχυση του οικουμενισμού με τον δογματικό σχετικισμό, τη λήψη αβάσιμων αποφάσεων και τη βεβιασμένη «οικουμενική πρόοδο» του διαλόγου προς την ενότητα.

Η συμβολή σε αυτό το σημείο έχει εκτιμηθεί από τους εταίρους της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Π.Σ.Ε. Ο Visser't Hooft έχει σημειώσει ότι ο οικουμενικός

διάλογος που για λόγους ευγένειας και καιροσκοπισμού κρύβει τα πραγματικά προβλήματα προκαλεί πολύ περισσότερη ζημία παρά ωφέλεια. Αυτό που χρειάζεται, παρατηρούσε, είναι ένας ανωτάτου επιπέδου οικουμενισμός (maximum ecumenism), στον οποίο κάθε εκκλησία φέρνει όλο το εύρος των πεποιθήσεών της, και όχι ένας μινιμαλιστικός οικουμενισμός (minimum ecumenism), ο οποίος θα αρκούσαν στον ελάχιστο κοινό παρονομαστή. Ο Philip Potter είχε υπογραμμίσει ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία με το να θέτει διαρκώς το ζήτημα της αλήθειας και της ενότητας ενίσχυσε την οικουμενική κοινότητα στο να αντιμετωπίσει το πραγματικό έργο της οικουμενικής κίνησης. Συναφώς ο Konrad Raiser έχει επισημάνει ότι η ορθόδοξη εκκλησιολογική ευαισθησία έδωσε τη δυνατότητα στην οικουμενική κοινότητα να πάρει στα σοβαρά το εκκλησιολογικό πρόβλημα. Αυτό το σημείο έχει και άλλες πτυχές, τις οποίες θα θίξουμε παρακάτω.

6. Από τα παραπάνω πιο γενικά, ας δούμε ορισμένα ιδιαίτερα πλαίσια στη ζωή του Παγκοσμίου Συμβουλίου, μέσα στα οποία η ορθόδοξη συμβολή εκδηλώθηκε εμφανώς και στα οποία άσκησε σημαντική επίδραση.

Στο πρώτο σημείο που αναφέραμε πιο πάνω είπαμε ότι η οικουμενική κίνηση και το Π.Σ.Ε. οφείλουν την ίδια τους την ύπαρξη στη συμμετοχή των Ορθοδόξων Εκκλησιών. Είναι ιστορικό γεγονός ότι η πρώτη συγκεκριμένη πρόταση να ιδρυθεί μια «Κοινωνία των Εκκλησιών» προήλθε από μια Ορθόδοξη Εκκλησία, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την Εγκύκλιο του 1920 «Προς τας απανταχού Εκκλησίας του Χριστού». Μαζί με τις Εγκυκλίους του 1902 και το 1904 προτρέπει το χριστιανικό κόσμο να συνεργαστεί, να συμπράξει και να αναπτύξει σχέσεις ειλικρινούς αγάπης. Ιδιαίτερα η Εγκύκλιος του 1920 παραμένει ένα από τα θεμελιώδη κείμενα της οικουμενικής κίνησης και του Π.Σ.Ε. και έχει καθιερωθεί ως «ο καταστατικός χάρτης» της συμμετοχής της Ορθοδοξίας σε αυτή. Είναι χαρακτηριστική η αναγνώριση από τον Visser't Hooft ότι η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως ήταν η πρώτη που υπενθύμισε στους χριστιανούς ότι δεν μπορούν να παραμένουν απαθείς στο θέλημα του Χριστού, ο οποίος επιθυμεί την ενότητα του λαού του Θεού και του σώματός του. Έτσι, «η Κωνσταντινούπολη εξήγγειλε τη σύναξη». Όπως έχει δείξει ο π. Γεώργιος Τσέτσης, το

Π.Σ.Ε. ιδρύθηκε το 1948 πάνω σε μια δομή που ουσιαστικά δεν διέφερε από εκείνη που προέβλεπαν παράγοντες του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την εποχή της εξαπολύσεως της Εγκυκλίου. Επίσης οι σκοποί του Π.Σ.Ε. είχαν πολλές βασικές ομοιότητες με εκείνες που πρότεινε η Εγκύκλιος του 1920.

7. Όταν ακριβώς μετά την ιδρυτική Α΄ Γενική Συνέλευση στο Άμστερνταμ τέθηκε το θέμα της φύσης του Συμβουλίου, της καθόλου πορείας του και της θέσης των εκκλησιώνμελών του μέσα σε αυτό, η ορθόδοξη συμβολή ήταν σημαντική στην ανάπτυξη της αυτοσυνειδησίας του. Εκείνη την περίοδο ένας από τους πιο σημαντικούς εκφραστές των ορθοδόξων απόψεων στην οικουμενική κοινότητα ήταν ο π. Γεώργιος Florovsky. Ο Florovsky προσπάθησε πολύ μέσω των συνομιλιών που είχε με τους εταίρους, προκειμένου να εξασφαλιστεί μια θέση στο Συμβούλιο για εκκλησίες, οι οποίες θεωρούσαν τις εκκλησίες άλλων ομολογιών ελλιπείς ως προς τη φύση τους. Τη γραφίδα του είναι εύκολο να τη διακρίνει κανείς στις διατυπώσεις της «Δήλωσης του Τορόντο», ιδιαίτερα στα σημεία που ορίζουν τα παρακάτω: α) το Π.Σ.Ε. δεν είναι και δεν πρέπει

ποτέ να γίνει «υπέρεκκλησία», β) το Π.Σ.Ε. δεν έχει δική του αντίληψη περί εκκλησίας, άρα η συμμετοχή σε αυτό «δεν προδικάζει το εκκλησιολογικό πρόβλημα», γ) καμία από τις εκκλησίεςμέλη δεν είναι αναγκασμένη να σχετικοποιήσει την αυτοσυνειδησία της, δ) τα μέλη του Π.Σ.Ε. δεν είναι υποχρεωμένα να θεωρούν τις άλλες εκκλησίεςμέλη ως εκκλησίες με την πλήρη και αληθή έννοια του όρου, και ε) η συμμετοχή στο Π.Σ.Ε. δεν συνεπάγεται αποδοχή μιας ειδικής διδασκαλίας για τη φύση της ενότητας της εκκλησίας.

Η «Δήλωση του Τορόντο» είναι γνωστό ότι έχει θεωρηθεί από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες ως «βασικός χάρτης» για τη συνεχή συμμετοχή τους στο Συμβούλιο. Η παρέμβαση του Florovsky και ο αντίκτυπός της αναγνωρίζονται (Visser't Hooft, Konrad Raiser) ως μία από τις σημαντικές ορθόδοξες συνεισφορές στη ζωή του Π.Σ.Ε. Υποχρέωσε το Παγκόσμιο Συμβούλιο να ασχοληθεί σοβαρά με τη θεμελιώδη «εκκλησιολογική πρόκληση» που βρίσκεται στον ίδιο το «λόγο της ύπαρξης» (raison d' être) του Συμβουλίου: να διευκρινιστεί, δηλαδή, η έννοια και η έκταση της «κοινωνίας των εκκλησιών» και η εκκλησιολογική της σημασία.

8. Η πιο σημαντική ορθόδοξη συμβολή στην ανάπτυξη της αυτοσυνειδησίας του Π.Σ.Ε., όπως και στις θεολογικές συζητήσεις γενικότερα του Συμβουλίου, ήταν η εισαγωγή της τριαδολογίας. Όλη σχεδόν τη δεκαετία του πενήντα οι Ορθόδοξες Εκκλησίες προσπάθησαν πολύ για μια θεμελιώδη θεολογική αλλαγή του «Άρθρου-Βάσης», το οποίο από χριστοκεντρικό – κατά πολλούς και «χριστομονιστικό» κατά την επικρατούσα προτεσταντική θεολογική νοοτροπία – διαπλατύνθηκε κατά τη Γ' Γενική Συνέλευση στο Νέο Δελχί (1961) σε τριαδολογικό, με έντονο το δοξολογικό χαρακτήρα.

Μια ανεπτυγμένη έκθεση αυτής της τριαδολογικής αντίληψης περιείχε η ομιλία του Νίκου Νησιώτη στην ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης για τη «μαρτυρία και την υπηρεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη μια αδιαίρετη Εκκλησία». Ο Νησιώτης δήλωνε: «Η ενότητα μεταξύ των ανθρώπων στην εκκλησία είναι το αποτέλεσμα, η απεικόνιση του γεγονότος της ένωσης του Πατέρα με τον Χριστό δια του Αγίου Πνεύματος, η οποία πραγματοποιήθηκε στην ιστορική εκκλησία την ημέρα της Πεντηκοστής». Η εισήγηση του Νησιώτη – η πρώτη ενός ορθό-

δοξου θεολόγου σε μια Γενική Συνέλευση του Π.Σ.Ε. – σηματοδοτούσε την επίσημη έναρξη της αποφασιστικής ορθόδοξης επίδρασης στον οικουμενικό διάλογο, η οποία υπογραμμίστηκε περισσότερο με την εισδοχή της Ρωσικής Εκκλησίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο κατά τη Συνέλευση στο Νέο Δελχί.

Οι συνέπειες της τριαδικής θεολογίας είχαν ισχυρή επίδραση στις μελλοντικές συζητήσεις του Συμβουλίου για μια σειρά από θέματα, όπως η εκκλησιολογία, η κατανόηση της ενότητας ως κοινωνίας, η αντίληψη της χριστιανικής ιεραποστολής, η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος στη φύση και την ιστορία. «Η δυναμική συνάντηση», ομολογεί ο Κ. Raiser, «με τις ορθόδοξες παραδόσεις στο πεδίο της θεολογίας και της πνευματικότητας μας έκαναν να συνειδητοποιήσουμε τη βαθιά ριζωμένη 'πνευματολογική λήθη' (Walter Kasper) στο Δυτικό Χριστιανισμό, τόσο στην Καθολική όσο και στην προτεσταντική μορφή του». Ιδιαίτερα, προσθέτει ο Raiser, η σύνδεση μεταξύ χριστολογίας και πνευματολογίας και η σχέση του Αγίου Πνεύματος με την Εκκλησία έχουν γίνει αντικείμενα έντονης συζήτησης. Η πρόσφατη οικουμενική συνάντηση, συνεχίζει ο

ίδιος, της Ανατολικής και Δυτικής παράδοσης έχει οδηγήσει σε μια ουσιαστική ανανέωση της τριαδολογικής σκέψης, και ειδικά σε μια επανανακάλυψη της αρχαίας εκκλησιαστικής διδασκαλίας της «περιχώρησης», δηλαδή της κοινωνίας των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδας και αλληλοπεριχώρησης, ως βασικής κατηγορίας του θεολογικού διαλόγου αναφορικά με τη σχέση μεταξύ Θεού και δημιουργίας, ανθρωπολογίας και εκκλησιολογίας. Τέλος, λέει ο Raiser, έγινε κατανοητή η κοινωνική διάσταση του Θεού.

Η αποδοχή από την Θ' Γενική Συνέλευση στο Πόρτο Αλέγκρε (2006) να γίνει αναθεώρηση της διαδικασίας προσχώρησης νέων μελών στο Συμβούλιο και να συμπεριληφθεί στη διαδικασία αυτή ως απαραίτητο κριτήριο η πίστη στον τριαδικό Θεό, όπως αυτή αποτυπώνεται στο Σύμβολο ΝίκαιαςΚωνσταντινουπόλεως και μάλιστα χωρίς το *filioque*, αποδεικνύει την αποφασιστική συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και θεολογίας στη διαμόρφωση των βασικών θεολογικών κριτηρίων του Π.Σ.Ε. και την προσαρμογή του οργανισμού αυτού σε βασικές πατερικές αρχές.

9. Σε συνάφεια με το τελευταίο σημείο πρέπει να παρατηρηθεί ότι από τη στιγμή που η οικογένεια των Ορθοδόξων Εκκλησιών

άρχισε να συμμετέχει πλήρως στο Π.Σ.Ε., έγινε ιδιαίτερα σαφής η επείγουσα ανάγκη της εξέτασης της σημασίας των πατερικών σπουδών και του μηνύματος των πατερικών κειμένων για τη σύγχρονη οικουμενική κίνηση.

Μετά τη Συνέλευση του Νέου Δελχί (1961) η Επιτροπή «Πίστη και Τάξη» έστρεψε την προσοχή της στη μελέτη της πατερικής περιόδου. Σε μία έκθεσή της το 1967 στο Μπίστολ αναφέρεται ότι όλες οι εκκλησίες μοιράζονται το κοινό θεμέλιο των Πατέρων και τονίζεται ότι είναι υψίστης σπουδαιότητας για την περαιτέρω εξέλιξη της οικουμενικής κίνησης μια κοινή κατανόηση των Πατέρων. Αυτή η οικουμενική προσπάθεια για κοινή μελέτη της πατερικής περιόδου δεν συνεχίστηκε στις εργασίες της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη», αλλά είναι γεγονός ότι από τη δεκαετία του '60 οι συγγραφές των εκκλησιαστικών Πατέρων έγιναν αντικείμενο ειδικών κέντρων έρευνας και σπουδής, ειδικών πανεπιστημιακών εδρών, ειδικών περιοδικών και πλήθους εκδόσεων. Μέσα στο Συμβούλιο η Ορθόδοξη Εκκλησία εμπλούτισε τη θεολογική προβληματική, προτείνοντας απαντήσεις και λύσεις στα προβλήματα που

προέκυπταν, βασισμένες στην κοινή πατερική παράδοση της ενιαίας και αδιαίρετης Εκκλησίας. Σε κάποιο βαθμό μερικές φορές διαμόρφωσαν και τις θέσεις του Συμβουλίου με βάση την πατερική σκέψη. Όπως επισημαίνουν σε μελέτες τους οι καθηγητές Γεώργιος Μαρτζέλος και Βλάσιος Φειδάς το κριτήριο της πατερικής παράδοσης και των Οικουμενικών Συνόδων αναγνωρίζεται πλέον από τις άλλες εκκλησίες και ομολογίες, όχι μόνο κατά την αξιολόγηση της αυθεντικής συνέχειας της αποστολικής πίστης στην ιστορική πορεία της εκκλησίας, αλλά και κατά τη σύνταξη των κοινών κειμένων για διαμφισβητούμενα θέματα πίστης. Ιδιαίτερα εμφανής είναι η επιρροή της ορθόδοξης πατερικής σκέψης: α) στη διατύπωση των κειμένων της Λίμα «Βάπτισμα Ευχαριστία/εροσύνη», β) στην τριαδολογία, γ) στην ανάπτυξη μιας «θεολογίας της δημιουργίας» που μεριμνά και ενδιαφέρεται για κάθε περιοχή της κτιστής πραγματικότητας, στην οποία είναι κυρίαρχη η ζωοποιητική παρουσία των αγιοπνευματικών ενεργειών, και δ) στην κοινωνικοθητική σκέψη του Συμβουλίου γύρω από τα θέματα της ειρήνης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της αξιοπρέπειας του ανθρώπινου

προσώπου και της υπέρβασης της βίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο κείμενο κλήση, «Οι Εκκλησίες υπέρ της ειρήνης και της συμφιλίωσης» που απευθύνθηκε από τη Θ' Γενική Συνέλευση του Πόρτο Αλέγκρε 2006 προς τις εκκλησίες-μέλη για να δεσμευτούν εκ νέου στα μέσα της «Δεκαετίας για την υπέρβαση της βίας», υπάρχουν ρητές αναφορές σε Πατέρες της Εκκλησίας.

10. Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Π.Σ.Ε. ήταν η οικουμενική επανακάλυψη της συνοδικότητας και των συνοδικών μορφών ζωής. Μετά την εισδοχή της πλειονότητας των Ορθοδόξων Εκκλησιών στο Παγκόσμιο Συμβούλιο κατά τη Γ' Γενική Συνέλευση στο Νέο Δελχί (1961) άρχισε ένας ζωηρός διάλογος με πολύ σημαντικές προεκτάσεις για τη θεολογική και εκκλησιολογική σημασία που έχει η συνοδικότητα για την ενότητα της εκκλησίας.

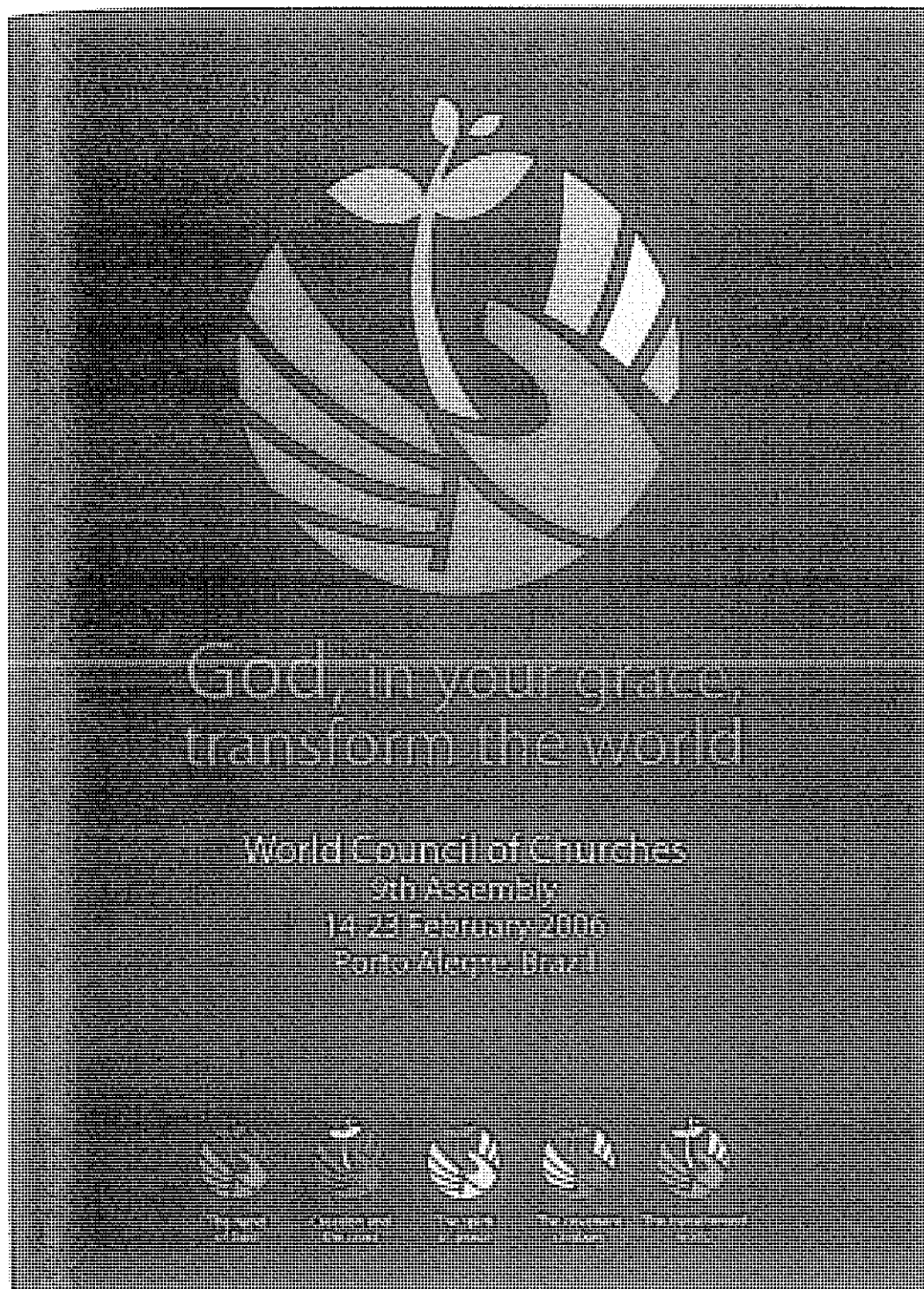
Αναγνωρίζοντας την κεντρική σημασία που δίνει η Ορθόδοξη Εκκλησία στη συνοδική διαδικασία των πρώτων αιώνων και το γεγονός ότι η συνοδικότητα αποτελεί θεμελιακή αρχή της εκκλησιολογίας της, η Γ' Γενική Συνέλευση πρότεινε στην Επιτροπή «Πίστη και Τάξη» να

μελετήσει την ύπαρξη και λειτουργία των συνόδων της πρώτης Εκκλησίας και τη σημασία τους για την οικουμενική κίνηση. Τα συμπεράσματα της μελέτης, που εκπονήθηκε από ομάδα θεολόγων και ιστορικών από το 1964 έως το 1967, περιελήφθησαν σε μία έκθεση με τίτλο «Η σημασία της συνοδικής διαδικασίας στην αρχαία εκκλησία για την οικουμενική κίνηση». Είναι αξιοσημείωτο ότι η μισή ομάδα μελέτης απαρτιζόταν από ορθόδοξους θεολόγους.

Η μελέτη που συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια εστιάζοντας την προσοχή στη «Σύνοδο της Χαλκηδόνας και της σημασίας της για την οικουμενική κίνηση», ενέπνευσε και επηρέασε αποφασιστικά το διάλογο στο Π.Σ.Ε. για τα μοντέλα ενότητας. Αυτή η εξέλιξη έγινε ορατή στη Δ΄ Γενική Συνέλευση στην Ουψάλα το 1968. Σε αυτήν εμφανίστηκε μια νέα κατανόηση της ενότητας της εκκλησίας με έμφαση στο παγκόσμιο επίπεδο ως «σημείου» για τη μελλοντική ενότητα της ανθρωπότητας. Ως συγκεκριμένα έκφραση της παγκοσμιότητας της ενότητας της εκκλησίας βλέπει η Γενική Συνέλευση «μια γνήσια οικουμενική σύνοδο». Οι εκκλησίες κλήθηκαν να εργαστούν, για να πραγματοποιήσουν

μια παγκόσμια, οικουμενική συνοδική μορφή ζωής και μαρτυρίας. Η συζήτηση θα συνεχιστεί στα συνέδρια της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» στη Λουβαίν το 1971 για τη «συνοδικότητα και το μέλλον της οικουμενικής κίνησης», στην Άκκρα το 1974 και θα καταλήξει στην Ε΄ Γενική Συνέλευση του Ναϊρόμπι το 1975, η οποία περιέγραψε την ενότητα της Εκκλησίας ως «συνοδική κοινωμία τοπικών εκκλησιών αληθινά ενωμένων». Με αυτό το «μοντέλο ενότητας» η Ε΄ Γενική Συνέλευση συλλαμβάνει μια αντίληψη εκκλησιαστικής κοινωμίας, όπως αυτή υπάρχει μεταξύ των αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών. Εκτός από τη σημασία που είχε η συζήτηση για τη συνοδικότητα στην αναζήτηση «μοντέλων ενότητας», μέσα από τη μελέτη ήρθε στο φως μια διάσταση για την κατανόηση της ταυτότητας της εκκλησίας που διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στις κατοπινές εξελίξεις στην οικουμενική κίνηση. Και εδώ η ορθόδοξη επίδραση είναι εμφανής. Η έννοια της συνοδικότητας χρησιμοποιείται στις εκθέσεις από δύο απόψεις, που συνδέονται, αλλά και διακρίνονται μεταξύ τους. Η συνοδικότητα δηλώνει από τη μια πλευρά ένα «έκτακτο γεγονός, το οποίο

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

κάποτε θα πραγματοποιηθεί», και από την άλλη μια «σταθερή δομή και ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό της ζωής της εκκλησίας». Εδώ μας ενδιαφέρει η τελευταία σημασία. Ο μητροπολίτης Περ-

γάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας) σε μια εμπειριστατωμένη μελέτη του για την «Ανάπτυξη των συνοδικών δομών ως τα χρόνια της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου», που εκπονήθηκε στα πλαίσια της

έρευνας της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» για τη συνοδικότητα από το 1964/1967, κάνει λόγο για «αρχέγονη συνοδικότητα» που ανάγει τις ρίζες της ως τα χρόνια της Καινής Διαθήκης και πηγάζει από την ουσία της εκκλησίας ως ευχαριστιακής σύναξης σε ένα συγκεκριμένο τόπο. Στη ζωή της πρώτης Εκκλησίας η «αρχέγονη συνοδικότητα» είχε έναν προευχαριστιακόκριτικόεσχατολογικό χαρακτήρα. Μέσω αυτής η ευχαριστιακή κοινότητα επιτελούσε μια ειρηνευτική και συμφιλιοτική λειτουργία για χάρη του μυστηρίου της θ. Ευχαριστίας. Επομένως, η υπέρβαση των διασπάσεων και των συγκρούσεων του κόσμου μέσα στην Εκκλησία, που την καθιστά σημείο ενότητας, ειρήνης και αγάπης για τον κόσμο, ανήκει στη λειτουργία της συνοδικότητας στα πλαίσια της ευχαριστιακής σύναξης.

Αυτές οι αντιλήψεις αποτέλεσαν το υπόβαθρο των σκέψεων στη συνεδρίαση της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» στη Λουβαίν το 1971 και συνέβαλαν αργότερα στην ΣΤ΄ Γενική Συνέλευση του Βανκούβερ (1983) στη διατύπωση της «συνοδικής πορείας για τη δικαιοσύνη, την ειρήνη και την ακεραιότητα της δημιουργίας».

Για τη Λουβαίν, όπως και για το

Βανκούβερ, η εκκλησία τότε είναι σε θέση να αντιληφθεί στο βάθος τους τις σύγχρονες προκλήσεις και να υπερβεί τις διασπάσεις και συγκρούσεις του κόσμου που εμφανίζονται στο σώμα της, όταν ζει ως συνοδική κοινωνία και πραγματοποιεί τη συνοδικότητα με μια μορφή που είναι κατάλληλη στις απαιτήσεις του σύγχρονου κόσμου. Στη βάση αυτή, υποστηρίχθηκε ότι υπάρχει εσωτερική σχέση μεταξύ συνοδικότητας και καθολικότητας. Εάν η ουσία της καθολικότητας της εκκλησιαστικής κοινωνίας, έγκειται στην υπέρβαση εν Χριστώ των κοινωνικών και φυσικών διακρίσεων και διασπάσεων, η συνοδικότητα είναι η λειτουργία εκείνη του σώματος που την κάνει ορατή, την εκπληρώνει και τη δραστηριοποιεί. Εάν η καθολικότητα δηλώνει την ποιότητα, την πληρότητα και την ολότητα της ευχαριστιακής κοινωνίας, η συνοδικότητα φανερώνει τη συγκεκριμένη μορφή και δομή της, τον τρόπο συμπεριφοράς και ζωής που αρμόζει σε μια τέτοια κοινωνία.

Υπό την έννοια αυτή αναζητήθηκε ενόψει των προκλήσεων του 21ου αιώνα να καλλιεργηθούν εκ νέου σε όλα τα επίπεδα της ζωής των εκκλησιών και στην οικουμενική κίνηση συνοδικές μορφές ζωής

και σχέσεων. Ως πλεονεκτήματα της συνοδικής μορφής ζωής θεωρήθηκαν τα εξής: α) επιτρέπει στις εκκλησίες να αναγνωρίσουν τη διαφορετικότητα και τον πλουραλισμό σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς να παρεκκλίνουν στο σχετικισμό, β) μπορεί να συγκρατήσει σε μια αξεδιάλυτη σχέση και αλληλεπίδραση το τοπικό με το παγκόσμιο, γ) εναντιώνεται στις δομές δύναμης στην εκκλησία και την κοινωνία, και δ) δημιουργεί ένα πλαίσιο συνύπαρξης, συμφιλίωσης και αλληλεγγύης. Αν και αυτή η συζήτηση κινείται πέρα από την κλασική ορθόδοξη κατανόηση της συνοδικότητας και της θεμελιώδους σημασίας των πρώτων οικουμενικών συνόδων, αναγνωρίζεται ότι χάρη στις Ορθόδοξες Εκκλησίες επανεκτιμήθηκε η συνοδικότητα ως θεμελιώδης διάσταση της φύσης και της ταυτότητας της Εκκλησίας.

II. Ένα από τα σημεία στα οποία είναι εμφανέστατη η συμβολή των Ορθοδόξων Εκκλησιών είναι το κείμενο της Λίμα (1982), γνωστό ως «Βάπτισμα – Ευχαριστία Ιεροσύνη» (BEM). Το κείμενο της Λίμα αποτελεί πλούσια συγκομιδή του πολυμερούς διαλόγου για τη φύση της Εκκλησίας και για τα τρία αυτά βασικά μυστήρια και είναι ίσως η πιο περιεκτική

οικουμενική θεολογική πραγματεία που έχει παρουσιαστεί ποτέ από την Επιτροπή «Πίστη και Τάξη». Μετά από αιώνες αποξένωσης, εκθρότητας και αμοιβαίας αγνοήσεως όλες οι χριστιανικές παραδόσεις αναζήτησαν από κοινού συγκλίνουσες θεολογικές απόψεις πάνω σε ουσιαστικά ζητήματα της εκκλησιαστικής ζωής. Το κείμενο της Λίμα είναι καρπός οικουμενικών συζητήσεων επί μισόν αιώνα, στις οποίες η Ορθόδοξη Εκκλησία συμμετείχε από την αρχή με πολλούς διακεκριμένους θεολόγους και συνέβαλε σημαντικά στον τομέα της εκκλησιολογίας.

Ο Νίκος Νησιώτης όταν εκλέχτηκε πρόεδρος της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» στη Συνέλευση του Ναϊρόμπι το 1975 έδωσε μεγάλη ώθηση στην επεξεργασία και τελική διατύπωση του κειμένου. Το 1982 στη συνεδρίαση της Επιτροπής το κείμενο είχε φτάσει σε τέτοιο βαθμό ωριμότητας που μπορούσε να τεθεί προς κρίση στη διάθεση των Εκκλησιών μελών του Π.Σ.Ε.

Σε πολλά σημεία το BEM αφήνει κατά μέρος παραδοσιακές διενέξεις μιας ειδικά δυτικής προβληματικής (Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας Προτεσταντικές Εκκλησίες), που φαίνονται ως περιορισμοί και ξεπερνιούνται

με βάση την ορθόδοξη θεολογία και εκκλησιολογία. Η ορθόδοξη επιρροή φαίνεται ιδιαίτερα στην έμφαση που δίνεται στο ρόλο του Αγίου Πνεύματος τόσο στο Βάπτισμα, όσο και στη θ. Ευχαριστία, και στην εκκλησιολογική και εσχατολογική διάσταση των δύο μυστηρίων.

Απέναντι στο κείμενο της Λίμα, που δεν είναι μια νέα οικουμενική ομολογία πίστεως ούτε καν κείμενο «κοινής συναίνεσης» (Consensus), οι ορθόδοξοι τοποθετήθηκαν κριτικά και σε πολλές περιπτώσεις εξέφρασαν έντονες επιφυλάξεις. Ενστάσεις και κριτική άσκησαν ιδιαίτερα για τις θέσεις του κειμένου περί μυστηριακής διακοινωνίας (intercommunio) περί αποστολικής διαδοχής και γενικής ιεροσύνης, που είναι τα πιο ακανθώδη ζητήματα για τη συμφωνία των ορθοδόξων με το κείμενο της Λίμα. Η ορθόδοξη κριτική όμως ήταν οικοδομητική και συντέλεσε ώστε να διαφανεί με σαφήνεια ότι δεν είναι δυνατόν να προχωρήσει ο θεολογικός διάλογος στα πλαίσια του Π.Σ.Ε., αν δεν υπάρξει σύγκλιση και συμφωνία σε θέματα μείζονος σημασίας για την Ορθόδοξη Εκκλησία, όπως το θέμα της σχέσης μεταξύ Αγίας Γραφής και Ιερής Παράδοσης, το θέμα του μυστηριακού χαρακτήρα των μυστηρίων και το

θέμα της φύσης και του σκοπού της Εκκλησίας. Η κριτική αυτή ώθησε την Επιτροπή «Πίστη και Τάξη» να προτείνει την περαιτέρω μελέτη και εμβάθυνση στα θέματα αυτά. Η μελέτη για την Αποστολική Πίστη, το κείμενο «Εκκλησία και Κόσμος» και το πρόσφατο εκκλησιολογικό κείμενο εργασίας «Η φύση και ο σκοπός της Εκκλησίας» είναι αποφασιστικά βήματα στην κοινή πορεία για την ενότητα.

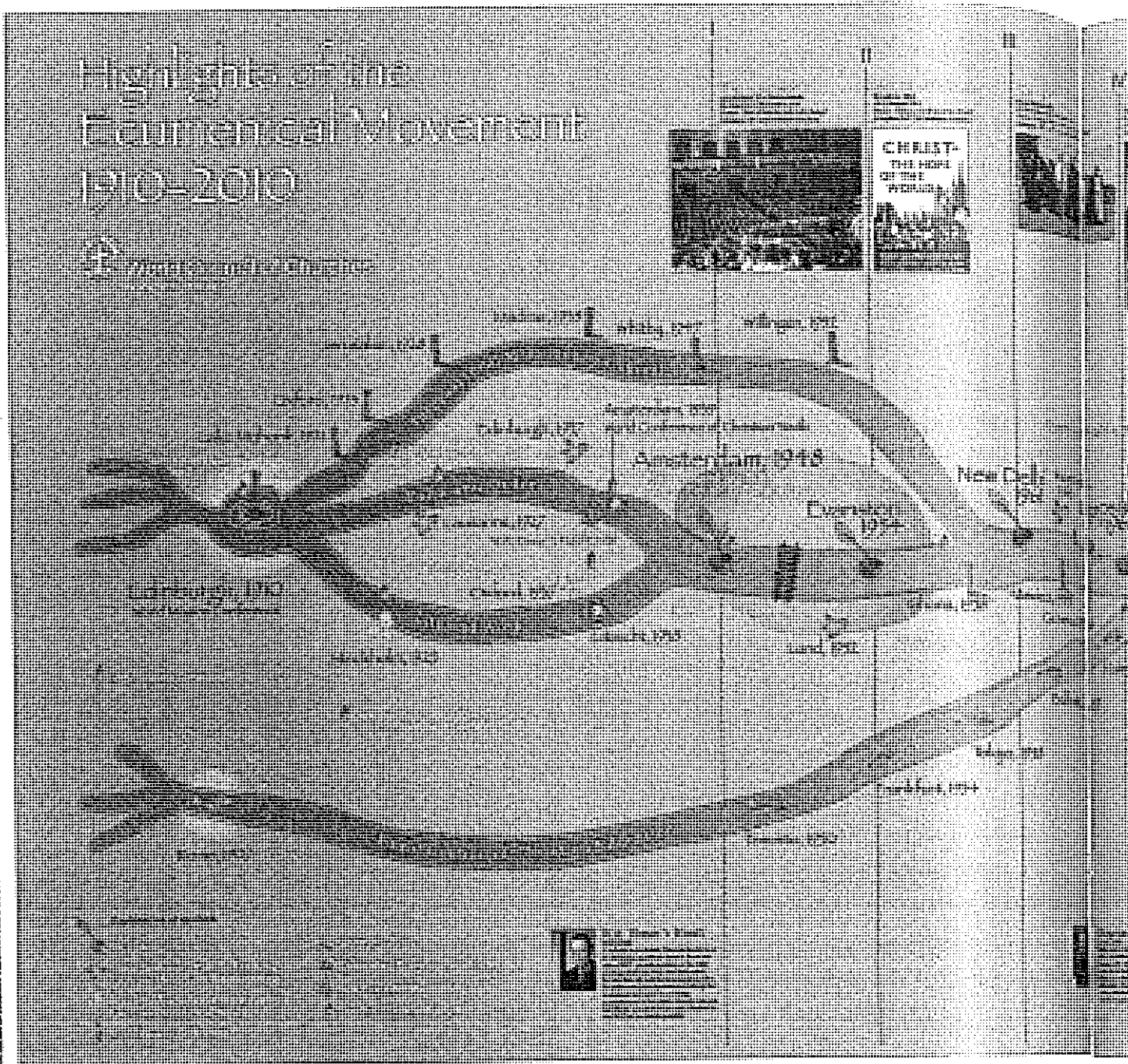
Το κείμενο της Λίμα ιδιαίτερα η έκθεση περί Ευχαριστίας επηρέασε τόσο τον τρόπο σκέψης όσο και τον τρόπο ζωής της ΣΤ' Γενικής Συνέλευσης στο Βανκούβερ. Η «ευχαριστιακή θεώρηση», για την οποία κάναμε λόγο σε προηγούμενες σελίδες, βρήκε την εμπειρική της έκφραση στη λειτουργική ζωή της Συνέλευσης. Εκεί τελέστηκε η αποκαλούμενη «Λειτουργία της Λίμα», η οποία για πολλούς συνέδρους φανέρωνε την κεντρική σημασία της Ευχαριστίας στη ζωή της εκκλησίας. Βέβαια, ένας ορθόδοξος λόγω των απαιτήσεων που του επιβάλλει η μακραίωνη και αυστηρή λειτουργική του παράδοση θα μπορούσε να είναι σε πολλά σημεία επιφυλακτικός και σε άλλα αρνητικός. Ωστόσο δεν θα μπορούσε να παραβλέψει μια θετική και ελπιδοφόρα εξέλιξη

στην προσέγγιση των εκκλησιών, όπως αυτή φαίνεται με γλαφυρό τρόπο από το σχόλιο του π. Γεωργίου Τσέτση: «Νομίζω πως το γεγονός ότι η προτεσταντική αυτή 'πανσπερμία' του Π.Σ.Ε., όπως πολλές φορές λέμε ειρωνικά, είναι σήμερα σε θέση να τελεί λειτουργία, με ειρηνικά, με μικρή και μεγάλη είσοδο, με Σύμβολο ΝικαίαςΚωνσταντινουπόλεως χωρίς το filioque, με ανάμνηση και επίκληση, με το μνημόσυνο της Παναγίας, των Αγίων, των Πατριαρχών, Προφητών, Αποστόλων και Μαρτύρων, και μόνο το γεγονός αυτό είναι αρκετό για να καταδείξει ότι ο ορθόδοξος σπόρος βρήκε γόνιμη γη και καρποφόρησε».

12. Αυτή η λειτουργική εμπειρία και η αναζήτηση της σημασίας των μυστηρίων, ιδιαίτερα της Ευχαριστίας, για την ταυτότητα, την ενότητα, τη μαρτυρία και την κοινωνική διακονία της εκκλησίας, οδήγησαν τη Γενική Συνέλευση στο Βανκούβερ να εκφράσει τον «ευχαριστιακό οραματισμό», της ενότητας της εκκλησίας και του κόσμου. Όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενη ενότητα, σε μια από τις τελικές εκθέσεις της Συνέλευσης λέγεται χαρακτηριστικά ότι η «ευχαριστιακή θεώρηση» καλύπτει ολόκληρη την πραγματικότητα της χριστι-

ανικής λατρείας, ζωής και μαρτυρίας. Συνδέει πνευματικό και εγκόσμιο, ιστορία και εσχατολογία, λειτουργία και διακονία, Βάπτισμα Ευχαριστία Ιεροσύνη και δικαιοσύνη ειρήνη ακεραιότητα της δημιουργίας.

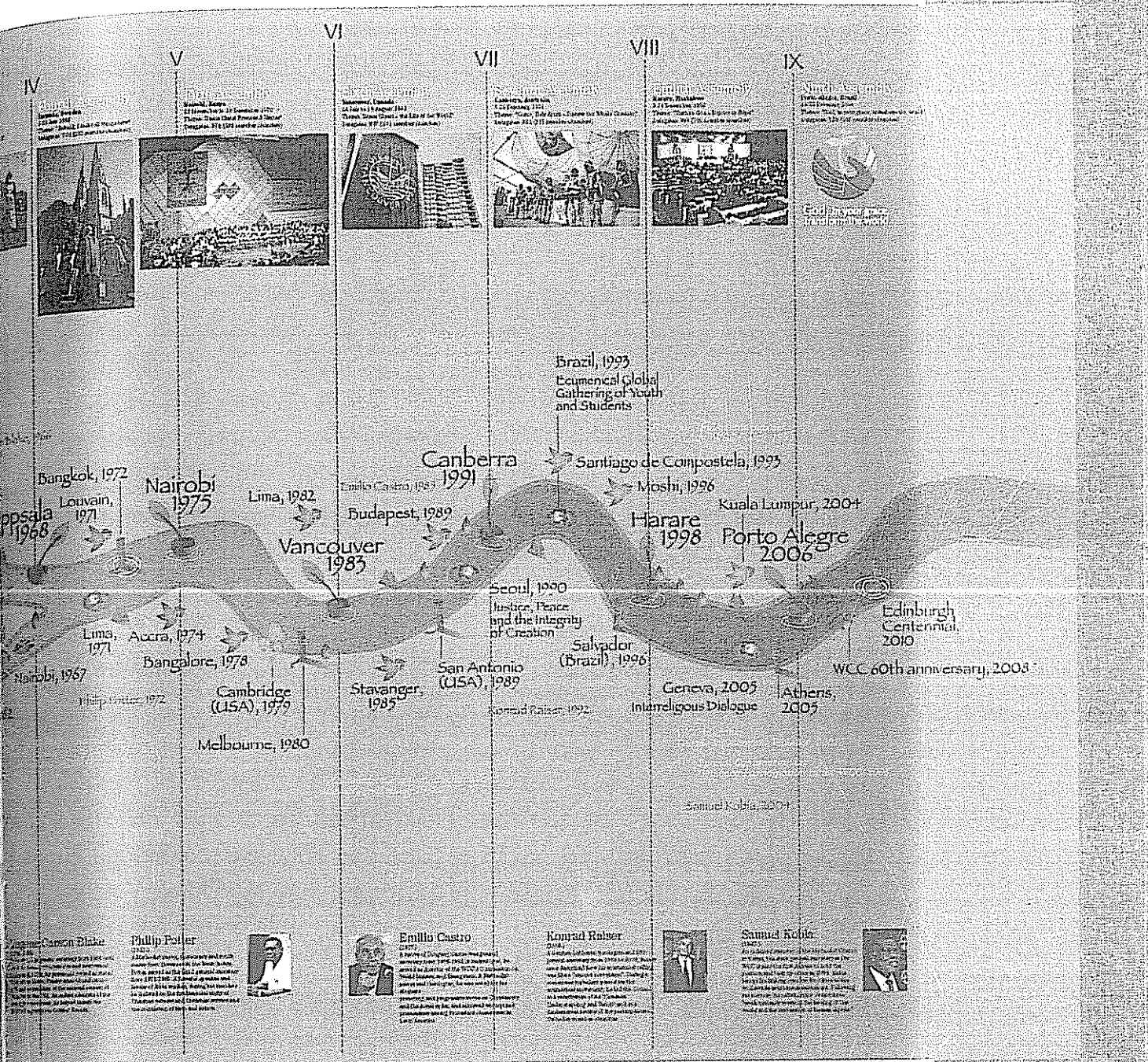
Η «ευχαριστιακή θεώρηση» αποτελεί την πιο ορατή, την πιο πολύτιμη συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση. Επιτελικά στελέχη του Π.Σ.Ε. και πρωταγωνιστές στη σύγχρονη οικουμενική κίνηση από τον προτεσταντικό χώρο, όπως ο πρώην Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου Konrad Raiser, ο Martin Robra, η Margot Käβmann, ο Ulrich Duchrow έχουν αναγνωρίσει ότι ο «ευχαριστιακός οραματισμός», στον οποίο συνδέονται η ενότητα και η κοινωνικοηθική ευθύνη της εκκλησίας, είναι «δώρο» της Ορθόδοξης Εκκλησίας προς την οικουμενική κίνηση. Αυτή η ολιστική προσέγγιση της κοινής οικουμενικής κλήσης με βάση την Ευχαριστία θα ήταν αδιανόητη χωρίς τη επίδραση των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Με την «ευχαριστιακή θεώρηση» οι ορθόδοξοι επηρέασαν, εκτός από την κατανόηση της ενότητας, τρεις τομείς κεντρικού προβληματισμού στο έργο του Π.Σ.Ε., δηλαδή α) την αντίληψη για την ιεραποστο-

λική κλήση της εκκλησίας, β) τη θεολογική εκκλησιολογική θεμελίωση της διακονίας και γ) τη διαμόρφωση μιας οικολογικά ευαίσθητης θεολογίας της δημιουργίας. Σε αυτούς τους βασικούς τομείς προβληματισμού θα αναφερθούμε παρακάτω. Πρώτα

όμως, ως βάση για την κατανόηση και θεμελίωση τους, πρέπει να εξεταστεί η ίδια η έννοια της «ευχαριστιακής θεώρησης» και πώς αυτή διαμορφώθηκε. Ο πρωτοπρεσβύτερος Vitaly Boronog της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ομιλία του

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Archiebishop Desmond Tutu
1918-2021
Archbishop of Cape Town, South Africa
Nobel Peace Prize laureate (1984)
Member of the WCC Council (1980-1990)

Philip Potter
1912-1992
Archbishop of Canterbury, England
Member of the WCC Council (1968-1980)

Emilio Castro
1917-2008
Bishop of Santiago, Chile
Member of the WCC Council (1968-1980)

Konrad Rabser
1914-2004
Bishop of Geneva, Switzerland
Member of the WCC Council (1968-1980)

Samuel Koliba
1923-2004
Bishop of Banjul, Gambia
Member of the WCC Council (1968-1980)

«ζωή εν τη ενότητα» εισήγαγε στο Βανκούβερ την «ευχαριστιακή θεώρηση» και συνέδεσε με πειστικό τρόπο τη μυστηριακή με την κοινωνική-κοσμική διάσταση της Ευχαριστίας. Ο π. Βορονογ υπογράμμισε ότι, εάν μοιραζόμαστε τον ευχαριστιακό

άρτο της αιώνιας ζωής, τότε είναι απόλυτα φυσική η υποχρέωσή μας για τον αγώνα ενάντια στην πείνα, την αθλιότητα, τη φτώχεια, την ασθένεια και όλα τα συμπτώματα της κοινωνικής αδικίας. Εάν στη θεία Ευχαριστία, συνεχίζει, ομολογούμε την ενότητα με τον

Σημαντικοί
απόψεις της
οικουμενικής
πορεία.

Χριστό και μεταξύ μας, τότε κάθε εκθρότητα, διάκριση και χωρισμός ανάμεσα στους ανθρώπους είναι ασυμβίβαστη με τη χριστιανική πίστη και την ιδιότητα του μέλους της εκκλησίας. Εάν η Εκκλησία είναι μία, προσθέτει, και έχει κληθεί να υπηρετήσει ως «σημείο» την ενότητα και ανανέωση όλης της ανθρώπινης κοινωνίας, και εάν οι χριστιανοί γίνονται μέτοχοι του ποτηρίου της ειρήνης, τότε η άμεση υποχρέωσή τους συνίσταται στην υπηρεσία της ειρήνης, στην καταπολέμηση του милитарισμού, του κινδύνου του πολέμου και του πυρηνικού αφανισμού και στον αγώνα για τη διάσωση του αγίου δώρου της ζωής. Στην Ευχαριστία, επισημαίνει ο Βορονογ, δεν καθαγιάζονται μόνο τα δώρα της δημιουργίας (δημητριακά και καρποί), αλλά όλη η κοσμική ύπαρξη προεύεται την απελευθέρωση από τη δουλεία της φθοράς. «Εδώ γίνονται οικονομία και οικολογία άμεσα θέματα της χριστιανικής μέριμνας για την 'ενότητα της ζωής' και τη 'ζωή εν τη ενότητι'». Αυτές οι τοποθετήσεις του π. Βορονογ δεν συνέβαλαν μόνο στη διατύπωση της «ευχαριστιακής θεώρησης», αλλά και στη θεολογική θεμελίωση της «συνοδικής πορείας για δικαιοσύνη, ειρήνη και ακεραιότητα της δημι-

ουργίας».

Παρόμοιες απόψεις εξέφρασε ο επίσκοπος Αναστάσιος Γιαννουλάτος (νυν Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας), ο οποίος στην ομιλία του «Μαρτυρία σε ένα διασπασμένο κόσμο. Ευχαριστία Διακονία Μαρτυρία» τόνισε με παραστατικό τρόπο ότι η λατρεία και η διακονία είναι συνδεδεμένες σαν τις δύο φάσεις του ρυθμού αναπνοής, ως εισπνοή και εκπνοή. Δεν μπορεί, έλεγε ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, να υπάρξει δυναμική εκπνοή σε διακονία χωρίς δυναμική εισπνοή στη λατρεία και αντιστρόφως. Ουσιαστικά ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος ανέλυε στην ομιλία του την κωδική φράση στην οικουμενική κίνηση «λειτουργία μετά τη θ. Λειτουργία», που είχε αναπτυχθεί για να εκφράσει την ορθόδοξη κατανόηση της κοινωνικής διακονίας της εκκλησίας και έγινε κεντρική έννοια στο Βανκούβερ.

Καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη του «ευχαριστιακού οράματος» διαδραμάτισαν οι στοχασμοί σχετικά με την εικόνα της Αγίας Τριάδος του 15ου αιώνα του Αντρέι Ρουμπλιώφ. Η Αγία Τριάδα είναι ένα μόνιμο σύμβολο της οικουμενικής κίνησης και πρότυπο για την εκκλησία, όσον αφορά στη σχέση της

με τον κόσμο και στο ρόλο της μέσα σε αυτόν. Αυτό το μοντέλο της σχέσης της Εκκλησίας με τον κόσμο που προσδιορίζεται ως λειτουργική, ιδίως ευχαριστιακή απεικόνιση της τριαδικής αγάπης του Θεού, χαρακτηρίζει την ορθόδοξη θεολογική σκέψη. Αυτή η σχέση εκφράζεται με γλαφυρό τρόπο στο τέλος των σκέψεων γύρω από την εικόνα της Αγίας Τριάδας ως εξής: «Το ποτήριο, το οποίο στην ορθόδοξη παράδοση περιέχει και τον 'άρτο' και τον 'οίνο' (σώμα και αίμα), είναι το κεντρικό μήνυμα που μεταφέρει αυτή η εικόνα για τη ζωή του κόσμου. Η έλλειψη του επιούσιου, για τον οποίο ο Χριστός μας δίδαξε να προσευχόμαστε, φέρνει πείνα και θάνατο σε έναν κόσμο που είναι σήμερα άδικα διαιρεμένος σε πλούσιους και φτωχούς. Εδώ συναντώνται οικουμένη και οικονομία. Το ποτήριο της Ευχαριστίας προσκαλεί για το καθημερινό μοίρασμα του ψωμιού και των υλικών και πνευματικών αγαθών με τα εκατομμύρια των πεινασμένων σε αυτόν τον κόσμο. Μέσω αυτών ο Θεός, η Αγία Τριάδα, γίνεται συνοδοιπόρος μας κάθε στιγμή».

Οι παραπάνω ορθόδοξες τοποθετήσεις έγιναν δεκτές με ενθουσιασμό και έδωσαν σοβαρά

ερείσματα για τη σύγκλιση των δύο κυριότερων παραδόσεων του Π.Σ.Ε., της δογματικοθεολογικής («Πίστη και Τάξη») και της κοινωνικοηθικής («Πρακτικός Χριστιανισμός»), οι οποίες βρίσκονταν μέχρι τότε σε παράλληλη, αν όχι σε αντιθετική, πορεία. Ο αντίκτυπος τους φθάνει μέχρι σήμερα και εμπνέει τις προσπάθειες για την υπέρβαση της βίας και την αναζήτηση για μια εναλλακτική παγκοσμιοποίηση για χάρη του ανθρώπου και της γης («AGAPE=»).

Οι θέσεις αυτές δεν είναι ξαφνική επινόηση των ορθοδόξων στο Βανκούβερ, αλλά αποτελούν το απαύγασμα και τη σύνοψη εντατικών συζητήσεων των Ορθοδόξων Εκκλησιών στα πλαίσια του Π.Σ.Ε. (ήδη από την Γ΄ Παγκόσμια Συνέλευση της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» στη Λούνδη το 1952) και συνδέονται με την εκ νέου ανακάλυψη της ευχαριστιακής θεολογίας και την ανανέωση της τριαδολογικής σκέψης.

Κομβικά σημεία στη συμβολή των Ορθοδόξων Εκκλησιών για τη διατύπωση του «ευχαριστιακού οράματος» θα αποτελέσουν η Διορθόδοξη Συνδιάσκεψη στο Νέο Βάλαμο το 1977 για την «Οικουμενική φύση της ορθόδοξης μαρτυρίας» και η Διάσκεψη στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρή-

της το 1978 με θέμα «Εκκλησία και Διακονία: ορθόδοξη προσέγγιση της Διακονίας».

Οι διασκέψεις αυτές θα φέρουν πλήρως στο προσκήνιο την «ευχαριστιακή εκκλησιολογία» και με συνεκτικό ιστό τη «λειτουργία μετά τη Λειτουργία» ή τη «λειτουργική διακονία» θα καταδείξουν την άρρηκτη σχέση μεταξύ Ευχαριστίας, ιεραποστολής, μαρτυρίας και κοινωνικής διακονίας της εκκλησίας.

Στην έκθεση του Νέου Βάλαμο οι σύεδροι θα τονίσουν: «Οι Ορθόδοξοι αντιλαμβάνονται την Εκκλησία υπό το φως της Ευχαριστίας. Ολόκληρη η ζωή της Εκκλησίας, ο λόγος και τα μυστήρια, προέρχονται από τη θεία Ευχαριστία και βρίσκουν την πλήρωσή τους σε αυτήν. Έτσι, η Ευχαριστία δεν είναι απλώς ένα 'μυστήριο', αλλά το μεγάλο μυστήριο της συμμετοχής μας στη ζωή της Αγίας Τριάδος, η ανακεφαλαίωση ολόκληρης της ιστορίας της σωτηρίας εν Χριστώ και η πρόγευση της μέλλουσας Βασιλείας».

Υπό το πνεύμα αυτό η Διάσκεψη θα υπογραμμίσει με έμφαση ότι η ακτινοβολούσα και μεταμορφωτική δυναμική της Ευχαριστίας πρέπει να οδηγεί σε μία «λειτουργία μετά τη Λειτουργία», δηλαδή όπως εξηγεί η έκθεση, σε

μία λειτουργική χρήση του υλικού κόσμου, σε ένα μετασχηματισμό της ανθρώπινης κοινωνικότητας σε κοινωνία, του καταναλωτισμού σε μια ασκητική στάση απέναντι στη δημιουργία και σε μία αποκατάσταση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Σε αυτό το σημείο είναι φανερή η επίδραση του θεολογικού λόγου του Αναστασίου Γιαννουλάτου, ενός από τους πρωτεργάτες της ορθόδοξης μαρτυρίας μέσα στους κόλπους της Επιτροπής του Π.Σ.Ε. για την «Παγκόσμια Ιεραποστολή και τον Ευαγγελισμό» (CWME). Ο Αναστάσιος Γιαννουλάτος από τις αρχές της δεκαετίας του '60 τόνιζε επανειλημμένα την ανάγκη της συνέχισης της Λειτουργίας στη ζωή των πιστών σε όλες της τις διαστάσεις: «Δεν πρέπει να καθεί το γεγονός αυτό (της θ. Λειτουργίας) σαν μια στιγμιαία συγκίνηση, αλλά να προεκταθεί η Λειτουργία μέσα στην καθημερινή ζωή. Και να μεταμορφωθεί ολόκληρη η ζωή σε μία λειτουργία. Για να γίνει το γραφείο μας, το θυσιαστήριό μας, το εργοστάσιο ή το σπίτι μας, ο ναός μας, η εργασία μας λειτουργία μας, όπου θα προσφέρονται η ψυχή και το σώμα μας 'θυσία ζώσα, αγία, ευάρεστος τω Θεώ'».

Τις θέσεις του Αρχιεπισκόπου

Αναστασίου υιοθέτησε και ανέπτυξε περαιτέρω ο διάδοχός του από το 1973 στη θέση του Γραμματέα της Επιτροπής για την «Παγκόσμια Ιεραποστολή και τον Ευαγγελισμό για Ορθόδοξες Μελέτες και Σχέσεις π. Ιον Βρια. Ο Βρια εξηγώντας την έννοια της «λειτουργίας μετά τη Λειτουργία» ξεκινάει από την ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στην Ορθόδοξη Εκκλησία στην ευχαριστιακή κατανόηση της εκκλησίας. Για τον Βρια η θ. Ευχαριστία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή ως αυτόνομη λειτουργική πράξη, αλλά αποτελεί διακονία για την οικοδόμηση του ενός σώματος του Χριστού. Σύμφωνα με τον ίδιο στη λειτουργία λαμβάνει χώρα μια διπλή κίνηση: σύναξη του λαού του Θεού στην εκκλησία και αποστολή για αυθεντική μαρτυρία στον κόσμο. Η διπλή αυτή κίνηση συνιστά το είναι της εκκλησίας ως λατρείας και ως αποστολής και διακονίας. Οι δύο κινήσεις δεν μπορούν να έρθουν σε αντιπαράθεση, dualισμό ή αντίθεση ή να ιδωθούν παράλληλα. Και οι δύο μπορούν να ονομαστούν λειτουργία, αφού είναι συμπληρωματικοί τρόποι λατρείας και υπηρεσίας του Θεού.

Ο Ιον Βρια παραπέμπει στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο για να

το δείξει αυτό. Ο ιερός Χρυσόστομος τόνισε τον άρρηκτο δεσμό ανάμεσα στη λατρεία, το «μυστήριο του θυσιαστηρίου», και το «μυστήριο του αδελφού», προπαντός του φτωχού. Για τον Χρυσόστομο, υπενθυμίζει ο Βρια, υπάρχει μια θεμελιακή σύνδεση μεταξύ πίστης, λατρείας, ζωής και διακονίας. Επομένως, υποστηρίζει, η ισότητα μεταξύ των αδελφών και η ελευθερία εν Πνεύματι, που βιώθηκαν στη λειτουργία, πρέπει να εκφράζονται και να συνεχίζονται στο μοίρασμα των αγαθών και στην απελευθέρωση από την κοινωνική καταπίεση. Η οικοδόμηση στην ιστορία μιας ορατής κοινωνίας, η οποία υπερβαίνει τα ανθρώπινα εμπόδια προς τη δικαιοσύνη, την ελευθερία και την ενότητα είναι μέρος της «λειτουργίας μετά τη Λειτουργία». Υπό αυτό το πνεύμα ο Βρια επισημαίνει ότι η εκκλησία πρέπει να λογοδοτεί για το εάν η Βασιλεία του Θεού είναι πραγματικότητα σε αυτήν.

Οι θέσεις αυτές είχαν μια βαθιά επιρροή όχι μόνο στις Ορθόδοξες Εκκλησίες, αλλά στην ευρύτερη οικουμενική συζήτηση με την υπογράμμιση της εσωτερικής ενότητας μεταξύ λειτουργίας, ιεραποστολής, μαρτυρίας και κοινωνικής στράτευσης της εκκλησίας. Όπως προαναφέρ-

Ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος Γιαννουλάτος με άλλα μέλη της Η' Γενικής Συνέλευσης του Π.Σ.Ε.

θηκε, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο σε τρεις τομείς κεντρικού προβληματισμού στο έργο του Π.Σ.Ε., δηλαδή α) στην αντίληψη για την ιεραποστολική κλήση της εκκλησίας, β) στη θεολογική εκκλησιολογική θεμελίωση της διακονίας και γ) στη διαμόρφωση μιας οικολογικά ευαίσθητης θεολογίας της δημιουργίας. Ας δούμε πιο αναλυτικά αυτούς τους βασικούς τομείς.

(α) Αυτό που αξίζει να σημειωθεί εδώ είναι ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος και ο π. Ιον Βρία, από τη θέση που είχαν στην Επιτροπή για την «Παγκόσμια Ιεραποστολή και τον Ευαγγελισμό», ο πρώτος μάλιστα και ως συντονιστής

πρόεδρος της (1983/1991) και πρόεδρος της Παγκόσμιας Συνέλευσης της ίδιας Επιτροπής στο Σαν Αντόνιο (1989), άλλαξαν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές της ιεραποστολικής σκέψης του Συμβουλίου, μεταφέροντας μέσα στους κόλπους του Π.Σ.Ε. την τριαδική και ευχαριστιακή θεολογία.

Ο καθηγητής Πέτρος Βασιλειάδης στενά συνδεδεμένος με το έργο της Επιτροπής έχει ξεχωρίσει τρία σημεία της ορθόδοξης Συμβολής στην επαναθεώρηση της θεολογίας της ιεραποστολής και στην εξέλιξη της θεολογικής τεκμηρίωσης της κοινής χριστιανικής μαρτυρίας.

Πρώτο, οι ορθόδοξοι κατέ-

στησαν σαφές ότι σκοπός της ιεραποστολής δεν είναι η κατάκτηση του κόσμου, η εξάπλωση και η επιβολή μιας χριστιανοπολιτείας που ελέγχει τα πάντα, αλλά η μετάδοση του λόγου και της χάριτος του Θεού, η φανέρωση της δόξας του. Σκοπός δεν είναι η αύξηση της δύναμης μιας οργανωμένης εκκλησίας, αλλά η διακονία του κόσμου εν ταπεινώσει, η σωτηρία του, η ευαισθητοποίηση της παρουσίας του Θεού, ο οποίος είναι αγάπη. Η ιεραποστολή δεν στοχεύει πρωταρχικά στη διάδοση ή τη μεταβίβαση διανοητικών αληθειών, δογμάτων, ηθικών επιταγών, αλλά στη μεταφορά της ζωής της κοινότητας που ενυπάρχει στη θεότητα. Η εγκατάλειψη της χριστοκεντρικής παγκοσμιότητας και η θεμελίωση της χριστιανικής ιεραποστολής στο τριαδικό δόγμα είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της ιμπεριαλιστικής και επεκτατικής τακτικής της χριστιανικής ιεραποστολής του 19ου αιώνα, αλλά και των αρχών του 20ού αιώνα, και την υιοθέτηση μιας περισσότερο περιεκτικής και ολιστικής συμπεριφοράς της χριστιανικής μαρτυρίας. Πρακτικά αυτό σήμαινε καταδίκη του προσηλυτισμού όχι μόνο μεταξύ χριστιανών διαφορετικών δογμάτων, αλλά και προς τους πιστούς άλλων ζωντανών

θρησκευμάτων. Οι ιεραποστολικοί όροι που χρησιμοποιούνται πλέον είναι μαρτυρία και διαθρησκευτικός διάλογος.

Δεύτερο, με την αυξανόμενη συμμετοχή των ορθοδόξων στα οικουμενικά fora ιεραποστολικού προβληματισμού τονίστηκε η εσχατολογική προοπτική της παγκόσμιας ιεραποστολής. Έγινε αντιληπτό ότι η εκκλησία όχι μόνο δεν πρέπει να ενεργεί ως θεσμός του κόσμου τούτου, αλλά και κριτικά να αντιμετωπίζει τους θεσμούς του κόσμου τούτου και προφητικά να καταγγέλλει τις άδικες δομές του.

Τρίτο, η εκ νέου ανακάλυψη της ευχαριστιακής θεολογίας συνέβαλε στην ανάπτυξη της θεολογίας του «οίκου του Θεού», που συμπληρώνει αν δεν υπερβαίνει, τη θεολογία της «Βασιλείας του Θεού» ως εργαλείου στις ιεραποστολικές αναζητήσεις. Ενώ το μοντέλο της Βασιλείας του Θεού στο χώρο της χριστιανικής ιεραποστολής μετέφερε την αντίληψη της κυριαρχίας με όλα τα συνακόλουθα, πράγμα που μπορούσε εύκολα να παρεξηγηθεί και να οδηγήσει σε εσφαλμένες ερμηνείες, το μοντέλο του «οίκου του Θεού» προσέφερε στις ιεραποστολικές αναλύσεις την έννοια των σχέσεων της οικειότητας, της αλληλεγγύης, της ζεστασιάς,

της οικογένειας, Πατέρας της οποίας είναι ο Θεός, που φροντίζει για όλο τον οίκο.

(β) Το δεύτερο κομβικό σημείο στη συμβολή των Ορθοδόξων για τη διατύπωση του «ευχαριστιακού οράματος» στην οικουμενική κίνηση, μετά τη Συνδιάσκεψη στο Νέο Βάλαμο που αναφέραμε πιο πάνω, ήταν η Διορθόδοξη Διάσκεψη στην Κρήτη το 1978 για την «Ορθόδοξη προσέγγιση της Διακονίας». Η ιδιαιτερότητα της συμβολής της Διάσκεψης αυτής έγκειται στο ότι βοήθησε να αναπτυχθεί μια βαθύτερη θεολογική κατανόηση της οικουμενικής διακονίας.

Ένας άλλος, παρόμοιος με τη «λειτουργία μετά τη Λειτουργία», χαρακτηρισμός της διακονίας ως υπηρεσίας προς όλη την ανθρωπότητα και τη ζωή του κόσμου που διατυπώθηκε στη Διάσκεψη είναι η «λειτουργική διακονία». Τον όρο εισήγαγε στις εργασίες της Διάσκεψης ο Αλέξανδρος Παπαδερός, ο οποίος παρουσίασε τη βασική εισήγηση. Οι θέσεις που εξέφρασε ο Αλ. Παπαδερός στο κείμενό του καθόρισαν τις συζητήσεις και την Έκθεση της Διάσκεψης. Αφετηρία για την ανάπτυξη των θέσεων και της επιχειρηματολογίας του ήταν η διάγνωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου το

1973 ότι υπήρχε έριδα στο Π.Σ.Ε. μεταξύ των δύο διαστάσεων της «κάθετης», δηλαδή της εκκλησιολογικής και θεολογικής διάστασης του έργου του Συμβουλίου, και της «οριζόντιας», δηλαδή της κοινωνικής και πολιτικής σκέψης και δραστηριότητάς του, οι οποίες αποτελούσαν ακραίες τάσεις της πόλωσης που προκάλούσε την κρίση στην οικουμενική κίνηση και στο ίδιο το Συμβούλιο.

Με τον όρο «λειτουργική διακονία» ο Αλ. Παπαδερός προσπάθησε να εισαγάγει μια συνεκτική και ενοποιητική φόρμα, που πηγαιίνει πέρα από το διαχωρισμό και την αντιπαράθεση των δύο ακραίων τοποθετήσεων. Ο Παπαδερός επαναβεβαιώνει ότι «Λειτουργία» δεν σημαίνει μόνο μια λατρευτική πράξη, αλλά πολύ περισσότερο μια ορισμένη «στάση ζωής», που έχει προέλευση και κέντρο την ευχαριστιακή λειτουργία και νοείται ως περικύρωση της καθολικής ύπαρξης του ανθρώπου και του κόσμου.

Βασιζόμενος στο λειτουργικό πνεύμα και ήθος που αποτελεί τη «μορφοποιό (ειδοποιό) αρχή» της Ορθοδοξίας, διατυπώνει τη βασική θέση και κατευθυντήρια ιδέα της ομιλίας του: «Στα πλαίσια της λειτουργικής αντίληψης

της εκκλησίας για τον άνθρωπο, τον κόσμο, την κοινωνία και την ιστορία, κάθε διάκριση (διαχωρισμός) ανάμεσα στην κάθετη και την οριζόντια διάσταση, είναι όχι μόνο χωρίς νόημα, αλλά και αιρετική! Τόσο παρανοϊκή και αιρετική, όσο και η διάκριση (με την έννοια του διαχωρισμού) ανάμεσα στην ιστορία της σωτηρίας και στην ιστορία του κόσμου, ανάμεσα στο Σταυρό και στην Ανάσταση, ανάμεσα στην ενσάρκωση του Θεού και στη θέωση του ανθρώπου, ανάμεσα στην πίστη και τα έργα». Με αυτό ο Αλ. Παπαδερός προσφέρει μια ολοκληρωμένη τοποθέτηση, θέλοντας να εγκαταλειφθεί η αντίθεση της μιας διάστασης από την άλλη, πράγμα που δεν συμβαδίζει με την απαίτηση του Ευαγγελίου και των Πατέρων της εκκλησίας. Επικαλείται μάλιστα τη μαρτυρία της ορθόδοξης παράδοσης, σύμφωνα με την οποία η διακονία έγινε κατανοητή ως μια θεμελιακή, τριαδολογική χριστολογική και συνάμα εκκλησιολογική και εσχατολογική πράξη. Με βάση τα παραπάνω αναπτύσσει συγκεκριμένες σκέψεις για μία «μακροδιάστατη», δηλαδή αυτή που περιλαμβάνει όλη την ανθρωπότητα, διακονία σε τρεις κατευθύνσεις: ως οικοδόμηση μιας κοινότητας αλληλεγγύης, ως

διακονική ιεραποστολή και ως στράτευση για κοινωνική δικαιοσύνη και απελευθέρωση. Ενόψει των σύγχρονων σοβαρών προκλήσεων κατά της ζωής και της αλληλεξάρτησης των προβλημάτων, καθώς και της ανάγκης για μια αποτελεσματική συνέργεια σε μία παγχριστιανική μαρτυρία δίνεται προτεραιότητα στη «μακροδιάστατη διακονία», χωρίς βέβαια να παραμελείται η «μικροδιακονία». Έτσι, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται όχι τόσο στα αποτελέσματα του κοινωνικού κακού και της αδικίας, αλλά στην καταπολέμηση και πρόληψή τους.

Οι σύνεδροι της Διάσκεψης συμμεριζόμενοι τις απόψεις του Αλ. Παπαδερού επισημαίνουν στην Έκθεση ότι οι Ορθόδοξες Εκκλησίες οφείλουν να στρατευθούν με τις άλλες εκκλησίες στο Π.Σ.Ε. για «μακροδιακονία» στα θέματα της ειρήνης, του αφοπλισμού, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των φυλετικών διακρίσεων, της προστασίας του περιβάλλοντος, ώστε με αυτό τον τρόπο, μέσω δηλαδή της διακονίας, να φτάσουν στην ένωση των εκκλησιών όσο και στην ένωση όλης της ανθρωπότητας. Αιτιολογώντας την αναγκαιότητα της στράτευσης των Ορθοδόξων Εκκλησιών, η Έκθεση της Διά-

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

σκεψής υπογραμμίζει τα εξής: «Η χριστιανική διακονία δεν είναι μία προαιρετική πράξη, ένα καθήκον ή μία ηθική στάση απέναντι στους εμπερίστατους, που έρχεται να προστεθεί στην κοινωνία μας εν Χριστώ, αλλά μία αναγκαία έκφραση αυτής της κοινωνίας που έχει την πηγή της στην ευχαριστιακή και λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Είναι μια «λειτουργία μετά τη Λειτουργία» και με αυτήν ακριβώς την έννοια η διακονία περιγράφεται στην περικοπή για τη Μέλλουσα Κρίση (Μτ.25, 3146) ως το κριτήριο με το οποίο θα κριθεί η ιστορία μας».

Οι ιδέες της «λειτουργίας μετά τη Λειτουργία» και της «λειτουργικής διακονίας» βρήκαν γόνιμο έδαφος στις οικουμενικές συζητήσεις. Υπάρχει μια ευθεία γραμμή που οδηγεί από αυτές τις ιδέες στον «ευχαριστιακό οραματισμό» του Βανκούβερ και στην πρόσκληση για μια «κοινή χριστιανική μαρτυρία υπέρ της δικαιοσύνης, της ειρήνης και της ακεραιότητας της δημιουργίας». Εν τω μεταξύ η εκ νέου ανακάλυψη και κατανόηση της εσωτερικής ταυτότητας της εκκλησίας ως ευχαριστιακής κοινωνίας βρήκε πρόσβαση στη νέα διατύπωση των σκοπών του Συμβουλίου στο αναθεωρημένο άρθρο

III του Καταστατικού. Στο εξής πρωταρχικός σκοπός του Π.Σ.Ε. θα είναι η αναζήτηση της ορατής ενότητας, μέσα σε μία και την αυτή πίστη και ευχαριστιακή κοινωνία, που εκφράζονται στη λατρεία και την κοινή εν Χριστώ ζωή, μέσω της μαρτυρίας και της διακονίας στον κόσμο.

Η περίοδος που εκτείνεται από τα μέσα της δεκαετίας του '70 έως τη Γενική Συνέλευση στο Βανκούβερ (1983) ήταν ίσως η πιο δημιουργική και γόνιμη για την ορθόδοξη συμβολή στο Π.Σ.Ε. Οι ορθόδοξοι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου συνέβαλαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της κατανόησης της κοινής οικουμενικής κλήσης στο Π.Σ.Ε. Ο Konrad Raiser συνοψίζει τη σημασία της προσφοράς της Ορθοδοξίας κατά την περίοδο αυτή ως εξής: «Οι κωδικές φράσεις της 'λειτουργικής διακονίας' ή της 'λειτουργίας μετά τη Λειτουργία' μας έδωσαν να καταλάβουμε με έναν εντυπωσιακό τρόπο ότι η εκκλησία ζει από μια πρωταρχική πράξη του μοιράσματος, την ευχαριστία». Ο Martin Robra αναφερόμενος στο ίδιο θέμα υπογραμμίζει: «Η ευχαριστιακή θεώρηση ήταν για την οικουμενική κίνηση ένα δώρο της κοινωνίας των Ορθοδόξων Εκκλησιών. Πολλοί ορθόδοξοι

θεολόγοι έχουν συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της οικουμενικής διακονίας... Μετά τη Διάσκεψη της Κρήτης (1978) τα ερεθίσματα από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες ήταν ένα αναπόσπαστο μέρος της θεολογικής συστηματικής σκέψης. Η υπόμνηση της παράδοσης της πρώτης εκκλησίας ήταν και παραμένει κέντρισμα για την οικουμενική κίνηση».

(γ) Μια τρίτη περιοχή, όπου η ορθόδοξη συμβολή είναι ιδιαίτερα σημαντική και οφείλεται στην ανανέωση της τριαδολογικής σκέψης και στην επανανακάλυψη της σημασίας της Ευχαριστίας, είναι η περί δημιουργίας θεολογία στο Π.Σ.Ε. και η μέριμνα για την «ακεραιότητα της δημιουργίας». Το θέμα της δημιουργίας παρέμενε στο περιθώριο της οικουμενικής προβληματικής και αναπτύχθηκε σταδιακά ώσπου να έρθει καθυστερημένα στην οικουμενική συζήτηση και να καθιερωθεί μόλις στο Βανκούβερ ως κεντρικός στόχος της οικουμενικής κλήσης στα πλαίσια της «συνοδικής πορείας για δικαιοσύνη, ειρήνη, ακεραιότητα της δημιουργίας» ενόψει των οξυμένων οικολογικών προβλημάτων. Όσον αφορά τουλάχιστον στη θεολογική προβληματική, ένας από τους κυριότερους λόγους

που παρέμεινε το θέμα της δημιουργίας στο περιθώριο ήταν ο περιορισμός ή και η παραμέληση της κοσμολογικής διάστασης της δραστηριότητας του Αγίου Πνεύματος. Όπως έχει σημειώσει ο Lukas Vischer, η προσοχή συγκεντρωνόταν αφενός στην κατανόηση του Χριστού και του Ευαγγελίου του, στη σωτηρία που περιέρχεται από αυτόν στον άνθρωπο, και αφετέρου στην εκκλησία, της οποίας η ενότητα έπρεπε να έλθει εκ νέου στο φως.

Έχουμε τονίσει παραπάνω ότι με την εισδοχή σχεδόν του συνόλου των Ορθοδόξων Εκκλησιών το 1961 κατά την Γ' Γενική Συνέλευση στο Νέο Δελχί διευρύνθηκε η χριστολογική βάση του Π.Σ.Ε. και τέθηκαν τα θεμέλια για ένα νέο προσανατολισμό της τριαδολογίας, ιδιαίτερα της πνευματολογίας, στο Συμβούλιο με αποκορύφωμα τη Ζ' Γενική Συνέλευση στην Καμπέρρα. Έτσι άρχισαν να διορθώνονται ορισμένες «χριστομονιστικές» τάσεις της δυτικής θεολογίας και να γίνεται συνειδητή η παραμέληση της πνευματολογίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, βαθμηδόν, να κατανοηθεί και να εξηγηθεί καλύτερα η σχέση του Θεού με τον κόσμο και να διευρυνθεί η αντίληψη για την Οικονομία του

Θεού σε όλη την κτιστή δημιουργία. Η κοσμική διάσταση της ορθόδοξης θεολογίας και εκκλησιολογίας δεν μειώνει την οικονομία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία, αλλά τη βλέπει σε σχέση με την ιστορία όλης της δημιουργίας. Η εκκλησία δεν ζει εν κοινωνία μόνο με τους ανθρώπους, αλλά με όλη την κτιστή δημιουργία. Η ορθόδοξη θεολογία, τα μυστήρια, η ορθόδοξη εικόνα, η θεία Λειτουργία προβάλλουν την ενότητα ουρανού και γης, Θεού και κτίσης και δίνουν έμφαση στην κυρίαρχη και ζωοποιητική παρουσία των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος σε κάθε περιοχή της κτιστής πραγματικότητας. Αυτό ωστόσο φαίνεται αρκετά νέο για τη δυτική παράδοση, η οποία κατευθύνεται περισσότερο σε μια θρησκευτική εσωτερικότητα και συγκεντρώνει την προσοχή της στην ατομική καθαρότητα και σωτηρία των ανθρώπων. Αποτελεί ταυτόχρονα πρόκληση για μια θεολογία που τονίζει περισσότερο τη χριστολογία χωρίς ουσιαστική σύνδεση με την πνευματολογία.

Οι ορθόδοξοι τοποθετούν τη χριστολογία στα πλαίσια της τριαδικής θεολογίας, θεωρώντας ότι όλο το σωτήριο έργο του Χριστού είναι αδιαχώριστο από το έργο του Αγίου Πνεύματος.

Στη βάση αυτής της θεμελιακής αρχής για την ορθόδοξη θεολογία, η σωτηρία του κόσμου θεωρείται ως ένα «πρόγραμμα» της Αγίας Τριάδας για όλη τη δημιουργία. Η Βασιλεία του Θεού είναι η εσωτερική κίνηση και ο τελικός στόχος όχι μόνο κάθε ανθρώπινης προσπάθειας, αλλά όλης της δυναμικής του σύμπαντος. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις γίνεται λόγος για τη ζωή του κόσμου και το έργο του Αγίου Πνεύματος σε αυτόν, έργο το οποίο θεωρείται σε μια ευρύτερη κοσμική συνάφεια και όχι απλώς σε στενά εκκλησιολογικά ή ατομικά πλαίσια. Είναι το Πνεύμα που κάνει τα πάντα «καινά», το Πνεύμα της δημιουργίας. Η ευχαριστιακή σύναξη, που το Άγιο Πνεύμα συγκροτεί και οικοδομεί και ζει με τη μόνιμη λειτουργική ανάμνηση της δημιουργίας και της απολύτρωσης, προσφέρει την Ευχαριστία σε όλες τις εποχές και σε όλους τους τόπους όχι μόνο για την Εκκλησία, αλλά και για χάρη ολόκληρης της δημιουργίας. Η θ. Ευχαριστία, σύμφωνα με την ορθόδοξη εκκλησιολογία, καθιστά τον άνθρωπο μέτοχο της Αγίας Τριάδας στο Σώμα του Χριστού και μπορεί να προσφέρει, εν Αγίω Πνεύματι, μαζί με τον Χριστό και τη δημιουργία

στο δημιουργό της: «Τα σα εκ των σων, σοι προσφέρομεν κατά πάντα και δια πάντα». Η δημιουργία προσφέρεται ως άρτος και οίνος που επιστρέφεται και πάλι στον άνθρωπο ως σώμα και αίμα Χριστού, ως θεία χάρη για ζωή αληθινή, πλήρη και αθάνατη. Αυτό επιτυγχάνεται με την επίκληση του Αγίου Πνεύματος γιατί μόνο το Πνεύμα το Άγιο μπορεί να συντηρήσει τη δημιουργία μέσω της επανένωσης της με τον Θεό, την πηγή της ζωής. Το όλο μυστήριο αποκαλείται χαρακτηριστικά «κοινωνία».

Υπό αυτή την έννοια εκφράζεται ο συμμετοχικός και κοινοτικός και όχι κατακτητικός τρόπος σχέσης του ανθρώπου με τη φύση. Ψωμί και κρασί, με τα οποία αναφέρεται στη θ. Ευχαριστία όλη η δημιουργία στον Θεό, είναι βασικά στοιχεία παρμένα από την υλική δημιουργία και εργασία του ανθρώπου. Με την αναφορά της δημιουργίας στον Θεό δηλώνεται ότι ο κόσμος παύει να είναι ένα πράγμα και χρήμα για χρήση και κατάχρηση, προς κτήση και κατάκτηση. Γίνεται κτίση, δηλαδή κτίσμα, οίκος, οικοδομή στην οποία ο άνθρωπος μετέχει, όντας μέλος, μέρος και μέτοχός της. Ο άνθρωπος δεν είναι προορισμένος να ασκεί δύναμη ενάντια στη φύση σαν να ήταν ο ιδιοκτήτης

της, αλλά να ενεργεί ως οικονόμος, καλλιεργώντας τη με αγάπη και αναφέροντάς την με ευγνωμοσύνη στο δημιουργό της.

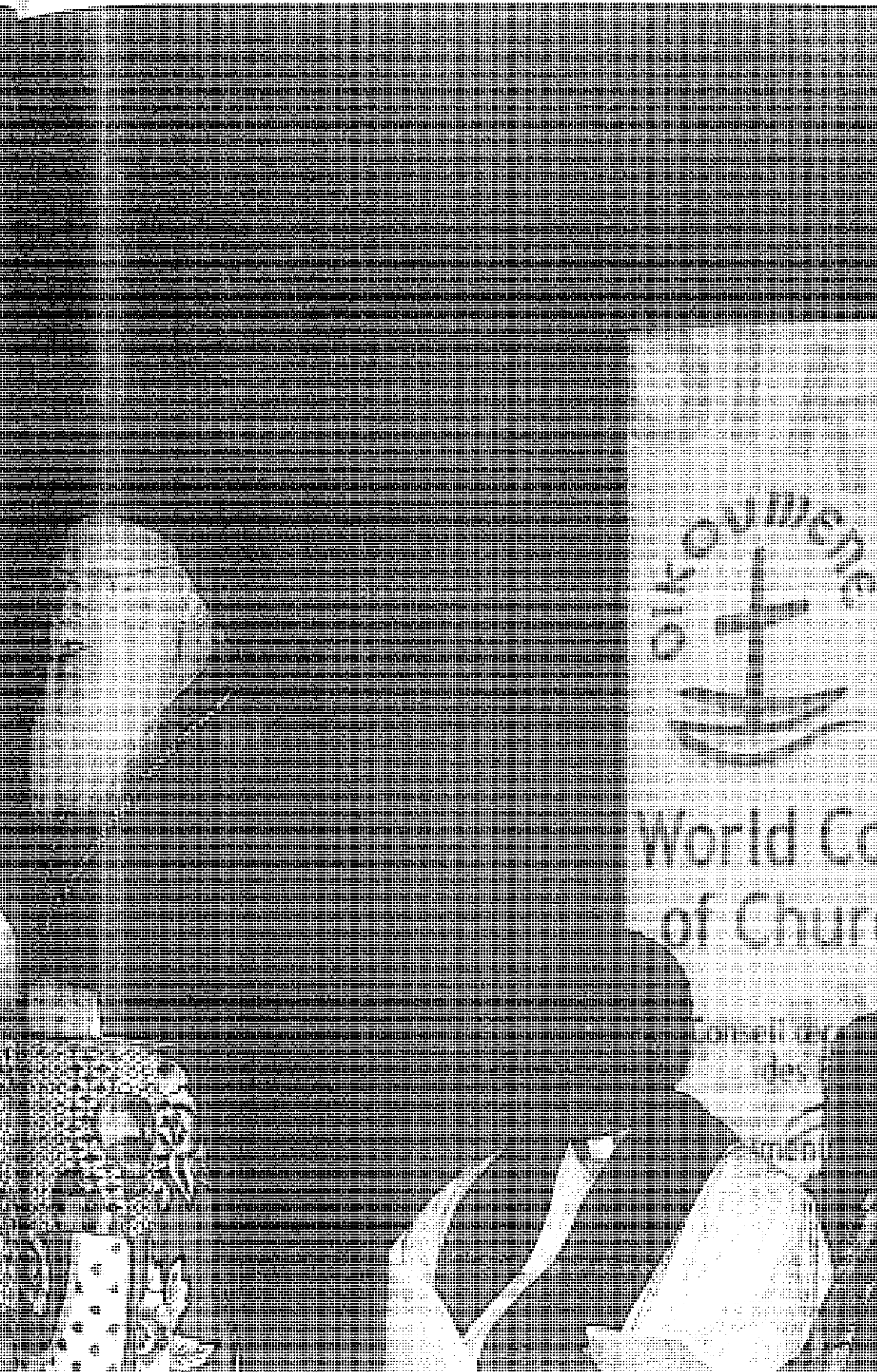
Γι' αυτό τονίζεται από τους ορθόδοξους ότι η ανθρωπότητα χρειάζεται μια πιο απλή ζωή, έναν ανανεωμένο ασκητισμό για χάρη όλης της δημιουργίας. Το ασκητικό ήθος είναι αντίθετο στην καταναλωτική νοοτροπία και προσανατολίζεται προς τη φιλοκαλία και όχι προς τη χρησιμοθηρία. Επίσης, η ίδια η βασική πράξη του μοιράσματος της Ευχαριστίας γίνεται κατανοητή ως μια οικολογική αρχή. Μοιράζεται σε όλους από αυτό που υπάρχει, που δόθηκε ως δώρο και μάλιστα στην ίδια ποσότητα, δηλώνοντας ταυτόχρονα η πράξη αυτή ότι ο κανείς δεν είναι κάτοχος και ιδιοκτήτης των φυσικών αγαθών, αλλά όλοι είναι προσκεκλημένοι που ευχαριστούν τον οικοδεσπότη για την προσφορά του. Με την έννοια αυτή η Ευχαριστία μπορεί να βρει τη συνέχειά της στο «απλό γεύμα ως οικολογική συμβολική πράξη». Αυτή η κοσμική και συνάμα κοινωνική διάσταση της ορθόδοξης θεολογίας και εκκλησιολογίας πάει πέρα από το δίλημμα σωτηρία της δημιουργίας ή του ανθρώπου, στράτευση για τη διαφύλαξη της δημιουργίας ή για

κεφάλαιο 7

Ο Πατριάρχης
Κωνσταντι-
νουπόλεως
Βαρθολομαίος
απευθύνει
ομιλία κατά την
60η επέτειο
ίδρυσης του
Π.Σ.Ε. (2008)

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

δικαιοσύνη και ειρήνη. Ο τονισμός της καθολικής κοσμικής διάστασης προφυλάσσει από μια ενδεχόμενη αντίθεση ανάμεσα στη στράτευση για τη διαφύλαξη της δημιουργίας και στον αγώνα για δικαιοσύνη και ειρήνη. Περιλαμβάνει επίσης τη δικαιοσύνη και την ειρήνη, δηλαδή όλη τη ζωή και την ιστορία. Όπως αποσαφηνίστηκε κατά τη διάρκεια της «συνοδικής πορείας για δικαιοσύνη, ειρήνη, ακεραιότητα της δημιουργίας», ο στόχος δεν είναι η επιβίωση του κλειστού συστήματος της ανθρώπινης ιστορίας, αλλά η προστασία της ιστορίας όλων των ζωντανών οργανισμών απέναντι στις επιδράσεις μιας ανθρώπινης ιστορίας της βίας. Σε αυτή την προοπτική βοήθησε πολύ η χρησιμοποίηση του όρου «Λειτουργία» από τους ορθόδοξους και με την γενικότερή της έννοια, δηλαδή της ορθής και σωστής («σώας») λειτουργήσεως (function, functioner) παντός κτιστού όντος, παντός ζώντος οργανισμού, πάσης της δημιουργίας του Θεού. Σωτηρία για την Ορθόδοξη Εκκλησία σημαίνει να ζήσει ο άνθρωπος σώος και ακέραιος μέσα σε ένα ακέραιο και σώο σύμπαν. Με μια τέτοια έννοια της Λειτουργίας ως σωτηρίας φανερώνεται η εσωτερική συνοχή της ακεραιότητας

της δημιουργίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης, και ταυτίζεται με τη βιβλική έννοια *shalom* που σημαίνει και αυτή πως κάποιος είναι ανέπαφος, ολοκληρωμένος, πλήρης. Εξάλλου, η σύζευξη των προβλημάτων της οικονομικής δικαιοσύνης, της ειρήνης και της οικολογίας προϋποτίθεται και στην καινοδιαθηκική θεώρηση του θέματος, όπου ο όρος «οικονομία» έχει την ίδια έννοια με τον σύγχρονο όρο «οικολογία». Και τα δύο σημαίνουν γνώση των κανόνων του οίκου, της λογικής του για μια σωστή διοίκηση. Σημαίνουν γνώση της αμοιβαίας σχέσης και εξάρτησης μεταξύ όλων των οργανισμών και του περιβάλλοντός τους και των απαιτήσεων για μια κοινή ζωή. Το θέμα της ακεραιότητας της δημιουργίας αποτελεί σήμερα κεντρικό στόχο του Π.Σ.Ε. ακριβώς σε αυτή τη βάση της κοσμικής διάστασης της πνευματολογίας και της Ευχαριστίας. Είναι αποτέλεσμα της συμμετοχής των Ορθοδόξων Εκκλησιών στις συζητήσεις και στις δραστηριότητες στην οικουμενική κίνηση και των τοποθετήσεων ορθοδόξων θεολόγων. Οι παρακινήσεις των ορθοδόξων στο θέμα της δημιουργίας συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση από την ομιλία του Ν. Νησιώτη στο

Νέο Δελχί, που μετατόπισε την έμφαση από την ατομική στην καθολική σωτηρία με βάση την αγιογραφική σκέψη, μέχρι την Εγκύκλιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Δημητρίου το 1989 για τη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, με την οποία καθιερώθηκε η 1η Σεπτεμβρίου ως ημέρα προσευχής για την προστασία του περιβάλλοντος, και την πλούσια δραστηριότητα σήμερα του Οικουμενικού Πατριάρχου και κυρίως του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου οργάνωση σεμιναρίων, εν πλω Συνεδρίων, ομιλίες, μηνύματα. Σημαντικοί ενδιάμεσοι σταθμοί ήταν: η Διορθόδοξη Διάσκεψη στη Σόφια (1987) για τις «Ορθόδοξες προοπτικές της δημιουργίας», η οποία έλαβε χώρα στα πλαίσια της «κοινής πορείας για τη δικαιοσύνη, την ειρήνη και την ακεραιότητα της δημιουργίας» και αποτελεί την πρώτη συλλογική έκφραση των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο θέμα της ευθύνης για τη δημιουργία· η Πανευρωπαϊκή Οικουμενική Συνέλευση στη Βασιλεία της Ελβετίας το 1989 με θέμα «Ειρήνη εν Δικαιοσύνη»· το Διορθόδοξο Συνέδριο στην Κρήτη το 1989, που ασχολήθηκε με τα θέματα της Γενικής Συνέλευσης στην Καμπέρρα. Η ουσιαστική συμβολή της

Ορθόδοξης Εκκλησίας στο θέμα της δημιουργίας είναι ευρύτατα αναγνωρισμένη στον οικουμενικό χώρο. Ο Konrad Raiser έχει σημειώσει ότι η ορθόδοξη λειτουργική και πνευματική εμπειρία ενίσχυσε μια θεολογία της δημιουργίας με ιδιαίτερη οικολογική ευαισθησία, βασισμένη στην αγιογραφική και πατερική σκέψη, σύμφωνα με την οποία τονίζεται ότι με τη ζωοποιητική δύναμη του Αγίου Πνεύματος υπάρχει συνοχή και αλληλεξάρτηση όλων των ζωντανών κτισμάτων. Ο Klauspeter Blaser αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «μέσω της επίδρασης της ορθόδοξης σκέψης εξαπλώνεται επίσης σε μας σε αντίδραση στην τεχνική εκμετάλλευση της φύσης μια όλο και περισσότερο μυστηριακή αντίληψη της φύσης: αυτή κατανοεί στο έπακρο τους ανθρώπους ως αδελφούς και αδελφές της δημιουργίας». Ο Ulrich Ruh παρατηρεί ότι μετά την Πανευρωπαϊκή Συνέλευση στη Βασιλεία (1989), που αποτέλεσε την κορύφωση σε περιφερειακό επίπεδο του προγράμματος «για τη δικαιοσύνη, την ειρήνη και την ακεραιότητα της δημιουργίας», και την επίδραση εκεί της ορθόδοξης σκέψης προβάλλουν όλο και περισσότερο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της καθολικής

και προτεσταντικής θεολογίας οι ορθόδοξες τοποθετήσεις για τη δημιουργία. Η ορθόδοξη θεολογία, υπογραμμίζει ο Ruoh, ήταν και είναι λιγότερο προσκολλημένη από τη δυτική παράδοση στην ατομική σωτηρία του ανθρώπου και βλέπει τον Θεό και το Πνεύμα του να δρα σε όλη τη δημιουργία.

Εκτός από την καθοριστική συμβολή στη διατύπωση της «ακεραιότητας της δημιουργίας» στο Βανκούβερ, η ορθόδοξη θεολογία της δημιουργίας βρήκε αντίκτυπο στο πρόγραμμα του Π.Σ.Ε. για μια «Θεολογία της ζωής» και πρόσφατα στην αναζήτηση για μια «εναλλακτική παγκοσμιοποίηση στην υπηρεσία του ανθρώπου και της γης» (AGAPE), όπου σχέσεις αλληλεγγύης και πληρωμα της ζωής, οικολογική δικαιοσύνη, οικολογία και οικονομία ως δύο αλληλεξαρτώμενες όψεις του οίκου της ζωής του Θεού, διαδραματίζουν αποφασιστικό ρόλο.

Η προσφορά της οικου- μενικής κίνησης και του Π.Σ.Ε. στην Ορθοδοξία

Το όφελος από την παρουσία των Ορθοδόξων Εκκλησιών στην οικουμενική κίνηση δεν αφορά μόνο τη μία πλευρά. Και η Ορθό-

δοξη Εκκλησία και θεολογία έχει λάβει ερεθίσματα και έχει εμπλουτιστεί από τη συμμετοχή της στην οικουμενική κίνηση. Διάλογος και συμμετοχή σημαίνει περιχώρηση, δόση και λήψη, και κυρίως όχι μόνο δόση, μονοδρομικά, εγωιστικά, αλλά και λήψη. Διάλογος δεν είναι μόνο να προτείνει κανείς και να μιλάει, αλλά και να δέχεται και να ακούει. Ο πραγματικός οικουμενικός διάλογος αφήνει ουσιαστικά περιθώρια για αντίδοση, για τη διαφορετικότητα του άλλου και τη διαφορετική θεμελίωση και ερμηνεία. Η συνύπαρξη των διαλεγόμενων στα οικουμενικά πράγματα καθορίζει και καθορίζεται, υποστηρίζει και υποστηρίζεται από την εμπειρία αμοιβαίου εμπλουτισμού. Η μαρτυρία της αλήθειας που κινείται μέσα σε αυτό το πνεύμα δεν είναι μόνο μορφή μετάδοσης, αλλά και μορφή λήψης, γιατί αυτός που παρέχει μαρτυρία της δικής του αληθινής θέσης τείνει ευήκοον ους και έχει πρόθυμη διάθεση να πλουτισθεί αμοιβαία από τις μορφές της αλήθειας, όπως αυτές συναντώνται σε αυτόν προς τον οποίον παρέχεται η μαρτυρία. Σε διάφορες ευκαιρίες, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες έχουν αναφερθεί και έχουν αποτιμήσει την αλληλεπίδραση των θετικών

στοιχείων στις σχέσεις τους με το Συμβούλιο. Οι σημαντικότερες και πιο συγκεκριμένες αναφορές βρίσκονται στα Διαγγέλματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τα 25 χρόνια από την ίδρυση του Π.Σ.Ε. (1973), στη Διορθόδοξη Διάσκεψη της Σόφιας το 1981 για την «Ορθόδοξη συμμετοχή στο Π.Σ.Ε.», στη χαιρετιστήρια ομιλία του Οικουμενικού Πατριάρχη Δημητρίου κατά την επίσκεψή του στο Π.Σ.Ε. (1987) και στη Διορθόδοξη Διάσκεψη που συγκλήθηκε στο Σαμπεζύ το 1995 στα πλαίσια της διαδικασίας μελέτης για «μια κοινή αντίληψη και ένα κοινό οραματισμό περί του Π.Σ.Ε.». Με την θετική προσφορά της Ορθοδοξίας προς την οικουμενική κίνηση και ιδιαίτερα προς το Π.Σ.Ε. ασχοληθήκαμε στην προηγούμενη ενότητα. Εδώ θα αναφερθούμε στην αντίστοιχη προσφορά της οικουμενικής κίνησης προς την Ορθοδοξία. Τα μεγέθη δεν είναι ευθέως ανάλογα. Είναι όμως μεγέθη μεγάλης αξίας, υπολογίσιμα και με ξεχωριστή σημασία και για τις δύο πλευρές.

1. Η Οικουμενική κίνηση έδωσε τη δυνατότητα στις Ορθόδοξες Εκκλησίες να βγουν από τη απομόνωση, την εσωστρέφεια και τον «επαρχιωτισμό» τους και να συναντήσουν την παγκόσμια χρι-

στιανική κοινότητα.

Η ίδρυση του Π.Σ.Ε. δημιούργησε ένα πλαίσιο εντός του οποίου οι Ορθόδοξες Εκκλησίες επικοινωνήσαν με εκκλησίες άλλων παραδόσεων σε διάφορα μέρη του κόσμου, δημιούργησαν επικοινωνοδομητικές σχέσεις με αυτές και ανέπτυξαν τον θεολογικό διάλογο για τη χριστιανική ενότητα. Το πλαίσιο αυτό ήταν που ενθάρρυνε και την ιδέα των διμερών και πολυμερών διαλόγων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα που δείχνει ότι το Π.Σ.Ε. λειτούργησε ως πλατφόρμα για την προώθηση των σχέσεων της Ορθοδοξίας με άλλη Εκκλησία μέλος είναι ο θεολογικός διάλογος με τις Ανατολικές Ορθόδοξες μη Χαλκηδόνιες Εκκλησίες. Η επαφή των δύο παραδόσεων μέσα στο Π.Σ.Ε. τις οδήγησε σε ανεπίσημο θεολογικό διάλογο, κατά τον οποίο μπόρεσαν να παραμερίσουν τους ιστορικούς και πολιτικούς λόγους που τις απομόνωσαν για πολλούς αιώνες, να γνωρίσουν καλύτερα η μία την άλλη και να διαπιστώσουν δογματική εγγύτητα. Έτσι, άνοιξε ο δρόμος για την έναρξη του επίσημου θεολογικού διαλόγου το 1985. Πολλές φορές οι Ορθόδοξες Εκκλησίες έχουν εκφράσει την ευαρέσκειά τους προς το Π.Σ.Ε. για την πολύπλευρη συμ-

βολή του στην εξέλιξη του διαλόγου μεταξύ των εκκλησιών και για τη συμπαράστασή του προς τα μέλη του στην προσπάθεια να υπερπηδήσουν τις διαιρέσεις τους.

2. Η συμμετοχή στην οικουμενική κίνηση έδωσε την ευκαιρία στις Ορθόδοξες Εκκλησίες να συναντηθούν όχι μόνο με τους μηορθόδοξους χριστιανούς, αλλά και μεταξύ τους, αφού τις βοήθησε να απεγκλωβιστούν από την απομόνωση που τους είχαν επιβάλει οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις, αλλά και σχίσματα και αντικανονικές ενέργειες μέσα στους κόλπους τους. Μπόρεσαν να ενδυναμώσουν την κοινωνία και τις αδελφικές σχέσεις, που θα έπρεπε να έχουν μεταξύ τους, αλλά και να διαπιστώσουν ανάμεσά τους την ύπαρξη σημαντικών διαφορών που δεν είχαν επαρκώς αντιληφθεί συχνά στο παρελθόν.

Εάν λάβουμε υπόψη τη μαρτυρία του καθηγητή Αμίλκα Αλιβιζάτου, ενός εκ των πρωταγωνιστών της οικουμενικής κίνησης των αρχών του 20ού αιώνα, ότι οι Ορθόδοξες Εκκλησίες λόγω των φυλετικών και εθνικιστικών διαφορών είχαν οδηγηθεί στην απομόνωση, την παρακμή, το μαρασμό και σχεδόν στη νέκρωση και ότι μέσω των διεθνών, οικουμενικών

συναντήσεων μπόρεσαν να επανασυναντηθούν, να συνεννοηθούν και να παρουσιαστούν ως ενιαίο ορθόδοξο σώμα, μπορούμε να αντιληφθούμε πόσο ευεργετική επίδραση άσκησε η οικουμενική κίνηση σε αυτές.

3. Το Π.Σ.Ε. πάντοτε προσπάθησε να παράσχει στις Ορθόδοξες Εκκλησίες τις απαραίτητες προϋποθέσεις, ώστε να ενισχυθεί η συμμετοχή τους και η συμβολή τους στα προγράμματά του και να δώσουν μια πληρέστερη μαρτυρία και δράση. Κάλεσε τους ορθόδοξους σε μια σειρά από συνδιασκέψεις, σεμινάρια και ομάδες εργασίας πάνω σε ποικίλα θεολογικά, ιεραποστολικά και κοινωνικά ζητήματα να αναπτύξουν το δικό τους προβληματισμό και να φέρουν τη σκέψη τους στη ζωή και τη δραστηριότητα του Συμβουλίου.

4. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες έχουν αναγνωρίσει επανειλημμένα τη μεγάλη υπηρεσία που έχει προσφέρει το Π.Σ.Ε. στην υπόθεση της χριστιανικής ενότητας και της ενότητας της ανθρωπότητας. Ιδιαίτερα εξαίρουν την εργασία της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» στην αναζήτηση σημείων σύγκλισης μεταξύ των διαφορετικών εκκλησιών και ομολογιών σε θεμελιώδη δογματικά ζητήματα όπως το Βάπτισμα, η

Ευχαριστία, η Ιεροσύνη. Επαινούν τις προσπάθειες που κατέβαλαν οι Επιτροπές «Ιεραποστολής και Ευαγγελισμού» και «Ζωής και Εργασίας» και των θεσμών που τη διαδέχθηκαν προκειμένου να εισχωρήσει η ορθόδοξη θεολογική σκέψη στα πεδία της ιεραποστολής, της διακονίας και της κοινωνικής ηθικής.

5. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες οφείλουν την «εκ νέου ανακάλυψή» τους στην οικουμενική κίνηση. Το Π.Σ.Ε. ήταν η αφορμή και έδωσε άφθονες ευκαιρίες για την ευρύτετη προβολή της Ορθοδοξίας στους άλλους χριστιανούς, σε θρησκευτικές κοινότητες και γενικότερα στον κόσμο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι εκκλησιαστικοί Πατέρες της Ανατολής, η λατρεία, η υμνολογία, οι εικόνες, γενικότερα η θεολογία και η πνευματικότητα της Ορθοδοξίας έγιναν αντικείμενα όχι μόνο ακαδημαϊκών σπουδών, ειδικών περιοδικών και πλήθους εκδόσεων, αλλά και ευρύτατου λαϊκού ενδιαφέροντος. Βέβαια, αυτή η καινούργια ανακάλυψη της Ορθοδοξίας δεν έγινε αντιληπτή από πολλούς ορθόδοξους ως καρπός του οικουμενικού πνεύματος της εποχής μας. Τονίστηκε μονόπλευρα ότι αιτία του ενδιαφέροντος των άλλων χριστιανών για την Ορθοδοξία ήταν το

«μεγαλείο» της και η πνευματικότητα της. Αγνοήθηκε η θέληση των ετεροδόξων να αναπτύξουν σχέσεις με τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, ωθούμενοι από ένα καθαρά οικουμενικό πνεύμα.

6. Μέσα από τις επαφές και το διάλογο οι ορθόδοξοι μπόρεσαν να αποκτήσουν μια καινούργια «θέα» της Ορθοδοξίας και της αυτοσυνειδησίας τους και να λάβουν σύντομα μέτρα για την έκφραση του περιεχομένου της. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε η πανορθόδοξη συνοδική διαδικασία προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα. Η αφύπνιση της συνοδικής συνείδησης και η εκκίνηση της συνοδικής διαδικασίας οφείλονται στις συγκεκριμένες ενέργειες του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις αρχές του 20ού αιώνα (Πατριαρχικές Εγκύκλιοι 1902, 1904, 1920). Η συμμετοχή των Ορθοδόξων Εκκλησιών στην οικουμενική κίνηση διευκόλυνε και επίσπευσε αυτή τη διαδικασία (συγκλήθηκαν τέσσερις Πανορθόδοξες Διασκέψεις από το 1961-1968 και τρεις Προσυνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις το 1976, το 1982 και το 1986). Έτσι, με την οικουμενική κίνηση συνδέεται και συμπορεύ-

εται η πανορθόδοξη κίνηση για τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Ορθοδόξων Εκκλησιών, για ανανέωση της ζωής τους και για μια συνειδητοποίηση του ενοποιού τους ρόλου μέσα σε ένα διασπασμένο κόσμο.

Εξετάζοντας τη σχέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας με το λοιπό χριστιανικό κόσμο, οι ορθόδοξοι θεολόγοι έπρεπε να προσδιορίσουν την εκκλησιολογική ταυτότητά της, να αισθανθούν την ιδιαιτερότητα της παράδοσής της και να διαπιστώσουν τι ακριβώς διακυβεύεται στον εκκλησιολογικό διάλογο. Αυτός ο προβληματισμός, που δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί εάν οι εκκλησίες ζούσαν σε απομόνωση ή αντιπαραθετικά η μία από την άλλη, είχε ευεργετικά αποτελέσματα στη λειτουργία της ίδιας της θεολογίας και της σκέψης της Ορθοδοξίας. Ο προσδιορισμός της εκκλησιολογικής ταυτότητας της Ορθοδοξίας άρχισε να εξετάζεται σε αναφορά με την υπαρξιακή ταυτότητα των άλλων εκκλησιών και ομολογιών και με συνείδηση των νέων συνθηκών και προσκλήσεων του κόσμου. Η ιδιαιτερότητα της ορθόδοξης παράδοσης, τουλάχιστον όσον αφορά στον οικουμενικό χώρο, έγινε αντιληπτή όχι αντιθετικά προς τις άλλες παραδόσεις, αλλά

συμφιλιωτικά. Τελικά, μπορεί να πει κανείς ότι η Ορθοδοξία άρχισε να διαλέγεται πραγματικά και επανέκτησε τη συνείδηση της καθολικής και οικουμενικής αποστολής της, που είχε επισκιασθεί από την απομόνωση, τη διάσπαση και το φαινόμενο του εθνοφυλετισμού. Η συμμετοχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Οικουμενική κίνηση όχι μόνο δεν παρέσυρε την ορθόδοξη θεολογία σε μινιμαλιστικούς θεολογικούς πειρασμούς, αλλά αντιθέτως ενίσχυσε τη στροφή της προς την πατερική παράδοση τόσο για την ανανέωση του θεολογικού της λόγου, όσο και για την αξιόπιστη προβολή του στον οικουμενικό διάλογο.

7. Το Π.Σ.Ε. ήταν και παραμένει μια συνεχής δημιουργική πρόκληση και πρόσκληση για την Ορθοδοξία να συμμερίζεται την αγωνία και την ευαισθησία του οργανισμού αυτού στις μεγάλες ιστορικές ανακατατάξεις και τα κοινωνικοπολιτικά προβλήματα της εποχής μας, να αναπτύσσει κριτικά το θεολογικό προβληματισμό της σε σχέση με το σύγχρονο κόσμο και να συνεργάζεται για την αντιμετώπισή τους.

Σε αυτό το πεδίο το Π.Σ.Ε. λειτούργησε διορθωτικά ή καλύτερα ως εξισορροπητική δύναμη σε μια επικίνδυνη κλίση και «πει-

ρασμό» της Ορθοδοξίας. Οι ορθόδοξοι πολλές φορές μέσα στην οικουμενική κίνηση προσπάθησαν να επιβιώσουν τονίζοντας τους ιστορικούς τους τίτλους. Μέσα στην αγωνία τους, λοιπόν, να παραμείνουν πιστοί στην ανατολική και πατερική παράδοση, διέτρεξαν τον κίνδυνο να εγκλωβιστούν σε ένα στείρο συντηρητισμό, σε μια «πνευματοδοξία» και σε έναν απομονωτισμό ναρκισσιστικής θριαμβολογίας που απαντά στα προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνίας με την τυπολατρία και την παράθεση βιβλικών ή πατερικών χωρίων, αποφεύγοντας το ερμηνευτικό πρόβλημα της σημερινής εποχής. Λόγω των ιδιαίτερων πολιτικών συνθηκών στις οποίες έζησαν ορισμένες Ορθόδοξες Εκκλησίες και μιας λανθασμένης εκκλησιολογίας, η οποία στράφηκε περισσότερο στην προστασία της δύναμης και των ιδιαίτερων ενδιαφερόντων του οργανισμού της εκκλησίας, δυσκολεύτηκαν να προσαρμοστούν στη μοντέρνα εποχή και να αισθανθούν την υποχρέωση να μεταδώσουν το ευαγγελικό μήνυμα, ως μήνυμα ζωής, στο σύγχρονο κόσμο. Στην πράξη η θεία Λειτουργία περιορίζεται μόνο στην τέλεσή της στην εκκλησία, η οποία κατανοείται ως μια απο-

κλειστικά λειτουργική κοινότητα και ως «εκκλησία καταφύγιο», αγνοώντας τον κόσμο ως κλήση και αποστολή.

Όσο περισσότερο συμμετείχαν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στο Π.Σ.Ε., τόσο περισσότερο αντιλαμβάνονταν ότι η αποστολή τους στον κόσμο είναι να στρατεύονται και να βρίσκονται σε διαρκή έξοδο. Ένωσαν την ανάγκη για μια νέα άρθρωση της παράδοσης προκειμένου να απαντήσουν στα σύγχρονα προβλήματα και στις νέες προκλήσεις. Διαπίστωσαν ότι η ορθόδοξη πνευματικότητα δεν πρέπει να παραμένει θεωρία και ότι τα «πλούτη του παρελθόντος» δεν μετατράπηκαν ακόμη σε ζωντανή πραγματικότητα. Συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα της κοινής μαρτυρίας των εκκλησιών και των χριστιανών, υπέρ της κοινωνικής και οικονομικής δικαιοσύνης, της ειρήνης, της διαφύλαξης της δημιουργίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Οι παραπάνω μεταβολές στην αντίληψη και τη στάση των Ορθοδόξων Εκκλησιών, που συνέβησαν αργά αλλά σταθερά, εμφανίζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '70 ως ανταπόκριση στην κοινωνικοπολιτική πρόκληση της οικουμε-

νικής κίνησης και της σύγχρονης παγκόσμιας κατάστασης.

Οι μεταβολές αυτές δηλώνονται στις κοινές και επίσημες αποφάσεις της Γ΄ Πανορθόδοξης Προσυνοδικής Διάσκεψης (1986) και σε μια σειρά διορθόδοξων διασκέψεων πριν και μετά από αυτήν (π.χ. Παρίσι 1978 στα πλαίσια της προπαρασκευής του Παγκόσμιου Ιεραποστολικού Συνεδρίου της Μελβούρνης, Νέο Βάλαμο 1977, Κρήτη 1978, Σόφια 1987 και Μίνσκ 1989 στα πλαίσια του προγράμματος για τη «Δικαιοσύνη, Ειρήνη, ακεραιότητα της Δημιουργίας»).

8. Σε συνάφεια με τα παραπάνω πρέπει να τονιστεί η σημασία της συνάντησης στα πλαίσια του Π.Σ.Ε. της Ορθοδοξίας με τις εκκλησίες και τους χριστιανούς του λεγόμενου «τρίτου κόσμου» και με θεολογικά ρεύματα όπως η «Θεολογία της απελευθέρωσης». Μεταξύ τους υπάρχει αντίδοση και κάθε πλευρά λειτουργεί διορθωτικά προς την άλλη. Εάν η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι κατά κάποιο τρόπο η φωνή της «εκκλησιολογικής συνείδησης» του Συμβουλίου, οι εκκλησίες της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και της Ασίας αποτελούν τη φωνή της «κοινωνικής συνείδησης» του παγκόσμιου αυτού διεκκλησιαστικού και διαχριστιανικού

οργανισμού. Τη σημασία που έχει η συνάντηση της Ορθοδοξίας με τις νέες χριστιανικές κοινότητες, του λεγόμενου «τρίτου κόσμου» φανερώνουν τα λόγια του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου (Γιαννουλάτου): «Τα τελευταία χρόνια, με την πιο υπεύθυνη ανάμιξή μας στην Οικουμενική Κίνηση, οι Ορθόδοξοι έχουμε συνεχή πρόσκληση και πρόκληση να συμμεριζόμαστε τα προβλήματα των χριστιανικών κοινοτήτων του λεγόμενου 'τρίτου κόσμου'. ακόμη έχουμε την ευκαιρία μεταδόσεως θεολογικών εμπειριών από το ιστορικό υποσυνείδητο και συνειδητό της Ορθοδοξίας, και έτσι, 'έμμεσα', να συμβάλλουμε στον ορθό προσανατολισμό της παγκόσμιας ιεραποστολής... Εξάλλου, η ευαισθησία των νέων αυτών χριστιανικών κοινοτήτων για την ιστορική διαμόρφωση και πορεία των λαών τους, για το κοινωνικό και συγκεκριμένο, ασφαλώς έχει και σε μας πολλά να πει σχετικά με την ιστορική πλευρά της Βασιλείας, τη διάσταση του 'τώρα', ώστε να μην παρασυρόμαστε σε μονομέρειες, καθώς ατενίζουμε το εσχατολογικό μυστήριο της 'Βασιλείας του Θεού'. Πρόκειται για αμοιβαία δόση και λήψη. Γι' αυτό είναι χρήσιμο να παρακολουθούμε σοβαρά τα προβλή-

ματα που τους απασχολούν».

9. Η συμμετοχή των Ορθόδοξων Εκκλησιών στην οικουμενική κίνηση έδωσε την ευκαιρία σε πολλούς ορθόδοξους να γνωρίσουν την σκέψη, την οργάνωση, τη δραστηριότητα, τη θεολογική μεθοδολογία και έρευνα των άλλων εκκλησιών. Επίσης, τους πρόσφερε τη δυνατότητα να διδαχθούν πολλά από τους προτεστάντες, ιδιαίτερα στα πεδία που η προτεσταντική θεολογία δίνει ιδιαίτερη σημασία, όπως η έμφαση στην κεντρική θέση της Βίβλου και του κηρύγματος, η βιβλική κριτική, η κριτική προσέγγιση της εκκλησιαστικής ιστορίας, η ποιμαντική και ο ιεραποστολικός χαρακτήρας της θεολογίας.

10. Η παρουσία των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο Π.Σ.Ε. αποδείχθηκε πολύτιμη για την οργάνωση του ιεραποστολικού τους έργου, αφού έτσι μπόρεσαν να αποκτήσουν μια καλύτερη γνώση της παγκόσμιας ιεραποστολικής σκηνής και ευρύτερη ενημέρωση γύρω από τα ιεραποστολικά προβλήματα. Έτσι, άνοιξε ο δρόμος της συνεργασίας σε πρωτοβουλίες για τη μετάφραση της Αγίας Γραφής, την ιεραποστολική εκπαίδευση, τη συμμετοχή σε κοινές έρευνες, και έγιναν προσπάθειες διαλόγου με ανθρώπους άλλων

θρησκειών και ιδεολογιών.

11. Ο εμπλουτισμός της Ορθόδοξιας από τη συμμετοχή της στο Π.Σ.Ε. δεν αφορά μόνο στο χώρο των εκκλησιαστικών εμπειριών και της θεολογικής επιστήμης, αλλά και στο πεδίο των απτών εκδηλώσεων αλληλεγγύης, υλικής και ηθικής βοήθειας. Το Π.Σ.Ε. αποτελεί ένα μοναδικό στην ιστορία του Χριστιανισμού δίκτυο επικοινωνίας και αλληλέγγυας συνεργασίας μιας «κοινωνίας εκκλησιών» σε ζητήματα που αφορούν στη θεολογική εκπαίδευση, την ιεραποστολή, τη διεκκλησιαστική βοήθεια και την κοινωνική πρόνοια.

Ενίσχυσε οικονομικά και ηθικά τις ιεραποστολικές, διακονικές, εκπαιδευτικές και φιλανθρωπικές προσπάθειες των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Προσέφερε σε κρίσιμες εποχές ένα έγκυρο και διεθνώς αξιόπιστο βήμα στις Ορθόδοξες Εκκλησίες που βρίσκονταν κάτω από δύσκολες συνθήκες και βοήθησε πάντοτε με το κύρος του τα Πατριαρχεία της Ανατολής στα προβλήματα που δημιουργεί το αλλόθρησκο περιβάλλον τους. Μερικά από τα θέματα στα οποία το Π.Σ.Ε. στήριξε και στηρίζει τις κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες είναι τα προβλήματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου (όπως λ.χ. τα γεγο-

νότα του Σεπτεμβρίου του 1955 και η αναστολή της λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης), το Κυπριακό, τα δικαιώματα του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, η στρατιωτική παρέμβαση και ο διεθνής αποκλεισμός της Σερβίας, οι δυσκολίες της Εκκλησίας της Αλβανίας. Μέσα σε αυτό το πνεύμα αλληλεγγύης, ήταν σημαντική για τη διοικητική, λειτουργική και ποιμαντική διακονία των Ορθόδοξων Εκκλησιών της Διασποράς η παραχώρηση από τις ετερόδοξες εκκλησίες ναών και κοιμητηρίων για να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες των ορθόδοξων μεταναστών. Επίσης, μέσω της ίδρυσης ιδιαίτερων Ενώσεων (π.χ. το Diakonisches Werk της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Γερμανίας ή στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία η Caritas) δόθηκε ποικίλη οικονομική, κοινωνική και ιδρυματική συμπαράσταση. Όλα τα παραπάνω, όπως έχουν αναγνωρίσει οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, οικοδόμησαν την αγάπη στις καρδιές εκατομμυρίων εμπερίστατων χριστιανών, καλλιέργησαν την ψυχική προσέγγιση ανθρώπων και λαών και συντέλεσαν και συντελούν στην καλλιέργεια νέων σχέσεων κοινωνίας και περικύρρωσης μεταξύ των εκκλησιών.

Προβλήματα και δυνατότητες της οικουμενικής «κοινωνίας»

Σύμφωνα με όσα λέχθηκαν μέχρι τώρα, η αποτίμηση της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση και στο Π.Σ.Ε. δεν μπορεί παρά να είναι θετική. Η ορθόδοξη παρουσία στην «κοινωνία» του Π.Σ.Ε. έχει τη μορφή της αντίδοσης, δόσης και λήψης μέσω ενός αμοιβαίου εμπλουτισμού και αμοιβαίας πρόκλησης.

Ωστόσο, η διαδικασία του διαλόγου και της αύξησης της κοινωνίας μέσα σε αυτό δεν ήταν εύκολη ούτε ομαλή. Παρά τη θετική πλευρά της είχε και έχει πολλές προβληματικές πτυχές και πέρασε πολλές δυσκολίες. Στην ιστορία του Π.Σ.Ε. οι διαφορές αντιλήψεων, οι αντιφάσεις, η σύγχυση και η ασάφεια, οι διχογνωμίες οι απογοητεύσεις, οι εντάσεις και πολλές φορές οι συγκρούσεις ήταν πάντοτε μέρος αυτής της παγκόσμιας «κοινωνίας» με τις ποικίλες εκκλησιαστικές παραδόσεις, θεολογικές διδασκαλίες, πολιτιστικά διαμορφωμένες ηθικές αντιλήψεις και εθνικές ταυτότητες. Λόγω της ιδιαιτερότητας του Π.Σ.Ε. και της ανομοιογένειας που υπάρχει σε αυτό, η Ορθοδοξία διαλεγόμενη

με τις λοιπές εκκλησίες και ομολογίες αντιμετωπίζει προβλήματα και δυσκολίες ουσιαστικής φύσης. Αυτές επισημάνθηκαν κατά καιρούς, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο με το Διάγγελμα του 1975 για τα 25 χρόνια από την ίδρυση του Π.Σ.Ε., από την Διορθόδοξη Σύσκεψη της Σόφιας (1981), από την Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη (1986), με χωριστή Δήλωση των Ορθόδοξων στη Ζ΄ Γενική Συνέλευση της Καμπέρρας (1991), από τις Διορθόδοξες Συσκέψεις στο Σαμπεζύ (1991, 1995), από τη Διορθόδοξη Συνάντηση της Θεσσαλονίκης (1998), από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ρωσίας και της Ρουμανίας και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στα πλαίσια της μελέτης κατά τη δεκαετία του '90 που αποσκοπούσε στον επαναπροσδιορισμό της φύσης και των σκοπών του Π.Σ.Ε.

Από τις συναντήσεις αυτές προκύπτει μια εκτενής λίστα από σημεία που εξηγούν, κατά τους ορθόδοξους, τους λόγους της απόστασής τους από το Π.Σ.Ε. και εμπόδιζαν και εμποδίζουν μια γονιμότερη συμμετοχή στο Συμβούλιο. Αναφέρουμε τα πιο σημαντικά: Οι κατά διαστήματα προσπάθειες από την πλευρά ορισμένων προτεσταντών για αναθεώρηση της Δήλωσης του

Τορόντο (1950) και ο κίνδυνος να καλλιεργηθεί στο Π.Σ.Ε. ο «εκκλησιολογικός πειρασμός» να διεκδικήσει τον χαρακτήρα «υπέρεκκλησίας», η ρευστή εκκλησιολογία των Προτεσταντικών Εκκλησιών και η ασάφεια της θεολογίας τους, η έμφαση στα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα εις βάρος του έργου της Επιτροπής «Πίστη και Τάξη» και του Θεολογικού Διαλόγου για την ενότητα στην πίστη, η επιμονή για την εφαρμογή της μυστηριακής διακοινωνίας («intercommunio»), χωρίς να γίνεται κατανοητό ότι η θεία Ευχαριστία είναι σκοπός και όχι μέσο προς την ενότητα, η χειροτονία των γυναικών στις Προτεσταντικές Εκκλησίες-μέλη, η χρησιμοποίηση και εισαγωγή της λεγόμενης «περιεκτικής γλώσσας» (δηλαδή χρησιμοποίηση όρων που περιλαμβάνουν και το αρσενικό και το θηλυκό γένος) στην μετάφραση της Αγίας Γραφής, στη λειτουργία και τη θεολογία, η υιοθέτηση άκρως φιλελεύθερων τρόπων προσέγγισης ποιμαντικών και ηθικών θεμάτων, προπάντων στο πεδίο της σεξουαλικής ηθικής και ιδίως της αντιμετώπισης της ομοφυλοφιλίας, η συνεχής διόγκωση του Π.Σ.Ε. με την εισδοχή σε αυτό διαφόρων χριστιανικών κοινοτήτων με αμφίβολα κριτή-

ρια ένταξης, γεγονός που μειώνει περισσότερο την ήδη μειωψήφουσα ορθόδοξη παρουσία στα διάφορα διοικητικά και συμβουλευτικά σώματα του Συμβουλίου, τέλος, το θεσμικό προφίλ και οι διαδικαστικές αρχές που διέπουν τη δομή και την λειτουργία του Συμβουλίου, ιδιαίτερα ο τρόπος αντιπροσώπευσης και λήψης αποφάσεων, είναι προτεσταντικής υφής και έμπνευσης.

Η κριτική αυτή μετατράπηκε σε δυσαρέσκεια όταν κατά την περίοδο του εορτασμού του ιωβηλαίου των 50 ετών από την ίδρυση του Π.Σ.Ε. άρχισαν να διαφαίνονται σημεία αβεβαιότητας σε σχέση με την αποστολή της κοινωνίας των εκκλησιών στο Συμβούλιο και αμφιβολίας για το μέλλον της οικουμενικής κίνησης στο σύνολό της. Υπήρχε απογοήτευση που μετά από τόσα χρόνια εντατικής αναζήτησης της ενότητας της Εκκλησίας, ο δρόμος για την πλήρη κοινωνία δεν είχε ανοίξει ακόμη. Η αντίληψη της χριστιανικής ιεραποστολής σε έναν κόσμο θρησκευτικού και πολιτιστικού πλουραλισμού ήταν αμφισβητήσιμη. Η παράδοση της οικουμενικής κοινωνικής ηθικής είχε φορτωθεί δυσβάστακτα βάρη στην προσπάθεια να απαντήσει στις επιπτώσεις της ορμητικής πορείας της παγκοσμι-

οποίησης στη ζωή των ανθρώπων των κοινωνιών. Τελικά η κριτική των ορθόδοξων πήρε ανησυχητικές διαστάσεις, όταν μετά τις ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές στην ανατολική Ευρώπη άλλαξε η κατάσταση των Ορθόδοξων Εκκλησιών, ήρθαν στο προσκήνιο απωθημένες για πολλές δεκαετίες νοσηρές πτυχές φονταμενταλιστικών και εθνικιστικών παροξυσμών και άρχισε να πνέει ένα ισχυρό αντιδυτικό και αντιοικουμενικό πνεύμα. Ενώ η κριτική των Ορθόδοξων Εκκλησιών και εκείνων που γνωρίζουν και διερμηνεύουν τις θέσεις τους, έχει ως υπόβαθρο την αγωνία για την οικουμενική υπόθεση και το καθήκον απέναντι σε αυτή, οι επικρίσεις που προέρχονται από ομάδες ακραίων τάσεων εμφορούνται από ένα πνεύμα φανατικής μισαλλοδοξίας και είτε από άγνοια είτε από ηθελημένη προσπάθεια παραπληροφόρησης διατείνονται ότι κάθε επαφή με τους ετεροδόξους αποτελεί απόκλιση από τις αυστηρές εκκλησιολογικές και κανονικές αρχές της Ορθοδοξίας και τη χαρακτηρίζουν ως προδοτική και «αιρετική».

Μέσα σε αυτό το κλίμα προτάθηκε από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες και εγκρίθηκε από το Συμβούλιο η σύσταση της μικτής

«Ειδικής Επιτροπής για την ορθόδοξη συνεργασία στο Π.Σ.Ε.» προκειμένου να μελετηθεί σε βάθος ολόκληρο το φάσμα των προβλημάτων που σχετίζονται με την Ορθόδοξη παρουσία σε αυτό και να υποβληθούν στη συνέχεια προτάσεις σχετικά με τη δομή και τον τρόπο εργασίας και το ήθος του. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες σελίδες, οι αλλαγές που επήλθαν ήταν όντως ουσιαστικές και ριζικές και παρέχουν στις Ορθόδοξες Εκκλησίες περισσότερες δυνατότητες να ενεργούν ισότιμα προς τα άλλα μέλη του Π.Σ.Ε. με βάση τη δική τους εκκλησιολογική ταυτότητα.

Αυτό που έκανε εντύπωση μέσα από την προσπάθεια να αποφευχθεί μια κρίση που θα μπορούσε να οδηγήσει στη διάλυση του Π.Σ.Ε., είναι η ανάδειξη του Συμβουλίου με τις εκκλησίες-μέλη του ως μιας κοινωνίας εκκλησιών, που διαθέτει μια τεράστια ικανότητα να αποφεύγει περιττές προστριβές, να επεξεργάζεται και να διευθετεί συγκρούσεις, και με σύνεση να χαράσσει κοινή πορεία. Αποδείχθηκε άλλη μια φορά ότι το Π.Σ.Ε. είναι ένα πολύτιμο όργανο συμφιλίωσης, ένας μοναδικός χώρος, όπου παρέχονται ποικίλες ευκαιρίες επικοινωνίας, διάλογου, συνάντησης, συνεννόησης

και αλληλοεκτίμησης των χριστιανών και των εκκλησιών.

Ταυτόχρονα, η ζωηρή συζήτηση που έγινε μέσα σε αυτή την τεταμένη ατμόσφαιρα οδήγησε τους ορθόδοξους στην αυτοκριτική και στη συνειδητοποίηση ότι θα ήταν μονομέρεια να επιμερίζονται οι ευθύνες προς τη μια πλευρά.

Έγινε περισσότερο σαφές ότι, εάν η προσαρμογή των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο Π.Σ.Ε. είναι αφύσικη και η παρουσία τους ατελέσφορη και εάν «η φωνή τους δεν εισακούγεται» και ο πολυμερής διάλογος περνάει κρίση αξιοπιστίας, αυτό δεν οφείλεται μόνο στη μη ικανοποιητική δομή και την προβληματολογία του Συμβουλίου, αλλά και στις ενδορθόδοξες διαφωνίες και τα εσωτερικά προβλήματα. Η Ορθόδοξη Θεολογική Εταιρία της Αμερικής σχολιάζοντας την κρίση στις σχέσεις των ορθόδοξων με το Π.Σ.Ε. κατά τα τέλη της δεκαετίας του '90 δεν διστάζει στην ανακοίνωσή της να παραδεχθεί τις αδυναμίες των ορθόδοξων και μεταξύ άλλων λέει: «Δεν μπαίνουμε καν στον κόπο να βρούμε πρόσωπα έτοιμα και ικανά να συμμετάσχουν σε οικουμενικές συναντήσεις. Πολλές φορές προσκαλούμενοι, απαξιούμε να στείλουμε αντιπροσώ-

πους. Συχνά μάλιστα, είμαστε ανίκανοι να διατυπώσουμε ενιαία σκέψη, διότι εμείς οι ίδιοι δεν καταφέραμε να βρούμε λύσεις σε ορισμένα δικά μας εκκλησιολογικής φύσης ζητήματα».

Τα πιο σημαντικά προβλήματα και προϋποθέσεις που επηρεάζουν δυσμενώς τις οικουμενικές σχέσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών είναι μεταξύ άλλων:

α) Η σοβαρότερη επιβουλή του ορθόδοξου οικουμενισμού και της ορθόδοξης ενότητας και καθολικότητας είναι ο υπέρμετρος τονισμός του εθνικιστικού πνεύματος και του παράγοντα του αυτοκεφαλισμού. Η «αχίλλειος πτέρνα» της ορθόδοξης εκκλησιολογίας είναι ο υποβιβασμός της καθολικής Εκκλησίας μέσω της ταύτισής της με τοπικές «εθνικές» εκκλησίες, περιορισμένες γεωγραφικά, που επηρεάζονται υπέρμετρα από τον πολιτισμό, τη γλώσσα, την ιδιοσυγκρασία και υπηρετούν πολιτικούς σκοπούς τους οποίους υπαγορεύει ο εθνικισμός, ο ρατσισμός και ο σοβινισμός των λαών και των κρατών.

β) Το παραπάνω οδήγησε στο να καλλιεργηθεί η «ιδιαιτερότητα» της Ορθοδοξίας με τρόπο απόλυτο, αντιπαραθετικό και αποκλειστικό.

γ) Ως αποτέλεσμα του πρώτου

σημείου παρατηρείται έλλειψη εσωτερικής πειθαρχίας όσον αφορά στην εφαρμογή αποφάσεων που λαμβάνονται σε πανορθόδοξο επίπεδο. Αυτό φανερώνει ότι οι ορθόδοξοι δεν διαλέγονται πραγματικά μεταξύ τους και ουσιαστικά επιχειρείται να δοθεί απάντηση στα σύγχρονα προβλήματα της εκκλησίας και του κόσμου σύμφωνα με τα επιμέρους ενδιαφέροντα και τα σχέδια της κάθε τοπικής εκκλησίας.

δ) Τα διάφορα κατά τόπους κοινωνικά και πολιτικά συστήματα, μέσα στα οποία διαβιώνουν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες και οι συνέπειες που απορρέουν από τις σχέσεις των Εκκλησιών με την πολιτεία και την κοινωνία.

ε) Εκκλησιαστικά σχίσματα, που εμφανίζονται εντός των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών ή ευρύτερα εντός του σώματος της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

στ) Από τη μια μεριά η αδιαφορία πολλές φορές των Ορθόδοξων για την ευαισθησία του Π.Σ.Ε. στις μεγάλες ιστορικές προκλήσεις της εποχής μας και από την άλλη η χρησιμοποίηση του διεθνούς του κύρους για την προβολή των απόψεών τους ή για την κάλυψη των αναγκών τους ή την αντιμετώπιση διαφόρων δυσκολιών και κινδύνων.

ζ) Η παράκαμψη μεγάλου μέρους

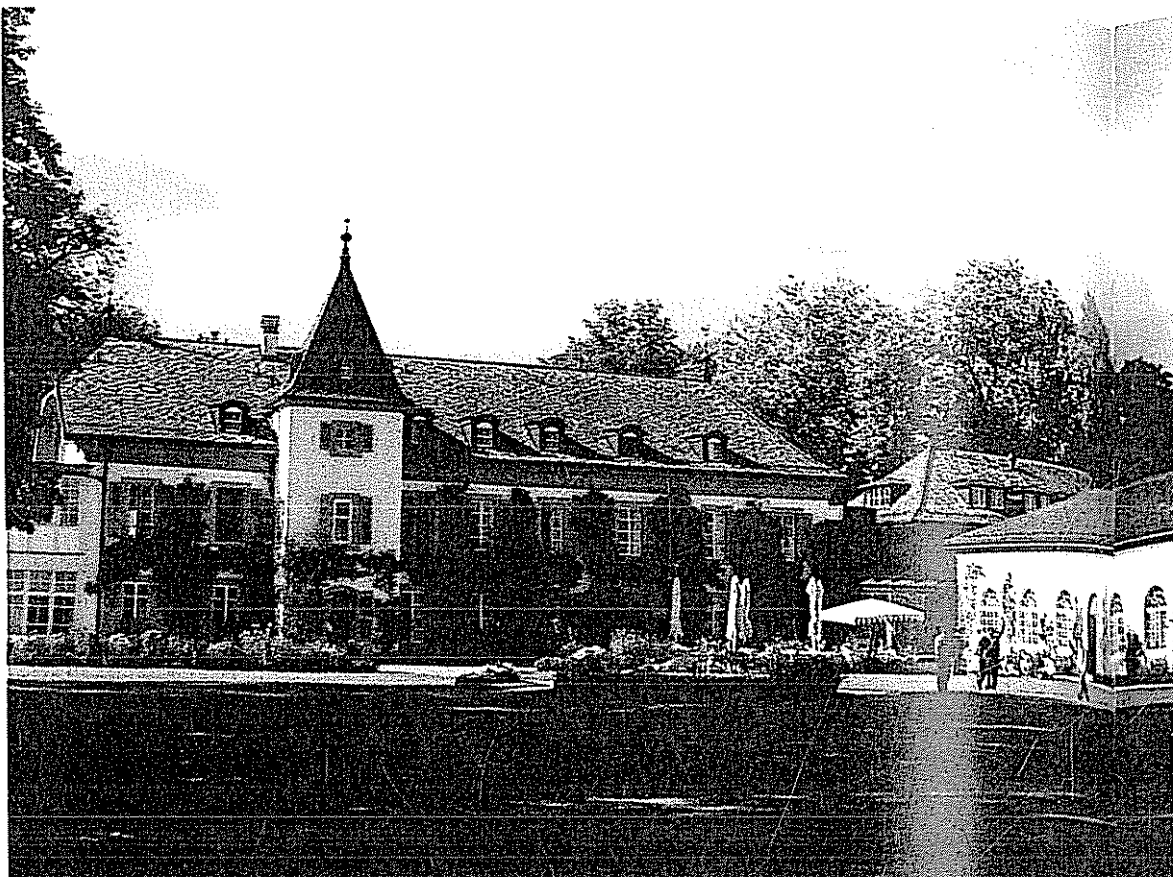
του λαϊκού πληρώματος και του κλήρου και η έλλειψη ενημέρωσής του και συμμετοχής του στα οικουμενικά δρώμενα. Στις Ορθόδοξες Εκκλησίες η οικουμενική υπόθεση περιορίστηκε στην κορυφή της διοίκησης της Εκκλησίας και σε μια οικουμενική χορεία ειδικών και έτσι σχεδόν το σύνολο του πληρώματος έμεινε αδιάφορο και άσχετο με την οικουμενική κίνηση. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η αποξένωση του πληρώματος της εκκλησίας και του θεολογικού λόγου από τους αγωνιώδεις προβληματισμούς της παγκόσμιας χριστιανικής κοινότητας και η παράλυση των προσπαθειών για δράση και εφαρμογή αυτών που αποφασίζονται.

Αυτά τα αδύνατα σημεία της Ορθοδοξίας, ωστόσο, δεν αποτέλεσαν δυσχέρειες ανυπέρβλητες, που να μπορούν να προξενήσουν ανεπανόρθωτη βλάβη στην ενότητά της και να αλλοιώσουν σοβαρά την οικουμενική της συνείδηση. Όπως έχει σημειώσει ο Νίκος Ματσούκας, στη διάρκεια της ιστορίας των αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, παρά την εμπλοκή τους σε «αμαρτωλές ιστορικές καταστάσεις» και την πορεία τους εν μέσω παγίδων και πειρασμών, δεν έχουμε πικρές και σοβαρές εντά-

σεις που σημαίνουν το θάνατο της ενότητάς τους στην πίστη και την αγάπη και κατά συνέπεια του κύρους της παρουσίας και μαρτυρίας τους. Στη μαρτυρία μιας τέτοιας ενότητας μέσα στον κόσμο της Χριστιανοσύνης ήταν και είναι πρόθυμες να δεχθούν και τις επικρίσεις ή τις υποδείξεις των άλλων εκκλησιών, μετατρέποντας αυτές σε γόνιμη και αυστηρή αυτοκριτική. Εξάλλου, οι ίδιες οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στη μείζονα σύνοδο της Κωνσταντινούπολης το 1872 είχαν καταδικάσει ως «αίρεση» τον εθνοφυλετισμό, ο οποίος, όπως επισημάνθηκε, αποτελεί το πραγματικό εμπόδιο στην συνεργασία των Ορθοδόξων Εκκλησιών στον κόσμο και τον μεγαλύτερο εχθρό της ειρήνης και της ενότητας μεταξύ τους.

Όλες οι οργανωμένες εκδηλώσεις, πρωτοβουλίες και δραστηριότητες κατά τον 20ό αιώνα, όπως οι Εγκύκλιοι του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1902, 1904, 1920), τα συνέδρια ορθόδοξης θεολογίας (λ.χ. του 1936 και 1976 στην Αθήνα και το Διορθόδοξο Θεολογικό Συμπόσιο του 1972 στη Θεσσαλονίκη), οι Πανορθόδοξες Διασκέψεις και η συνοδική πορεία για την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αποτελούν προσπάθειες

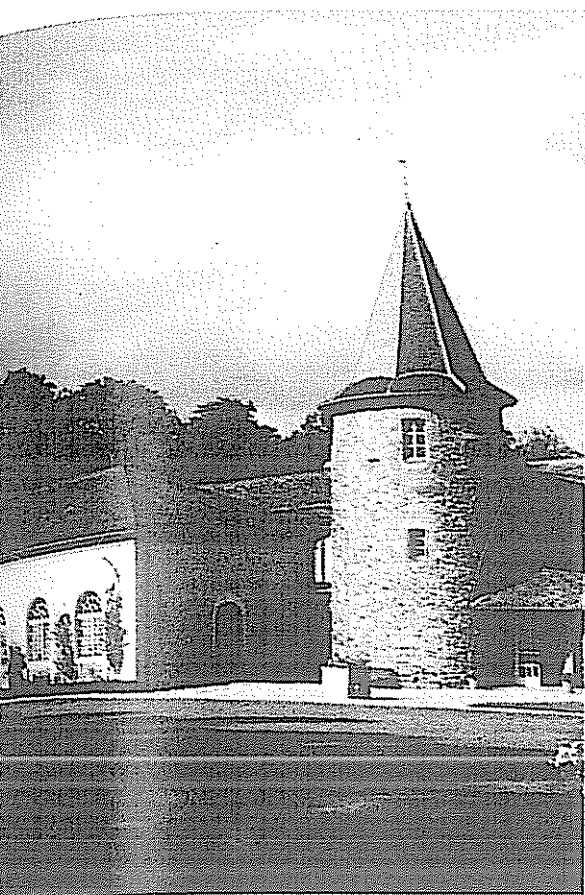
Το Οικουμενικό
Ινστιτούτο του
Bossey

μαρτυρίας και προβολής της ενότητας των Ορθοδόξων Εκκλησιών και ευκαιρίες να αμβλυνθούν ορισμένες διαφορές και παρεξηγήσεις. Αυτή η πορεία ανανέωσε την αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τη βοήθησε να ξαναβρεί την καθολική συνείδησή της και να διατηρήσει ζωντανό το οικουμενικό φρόνημά της. Χωρίς αυτά τα εκφραστικά όργανα της ενότητας και της καθολικότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας και την αυτοεξέτασή της θα ήταν ακατόρθωτη η προσπάθεια μιας συνεπούς εκπροσώπησης και δέσμευσης στην οικουμενική κίνηση.

Έχουμε τονίσει και πιο πάνω ότι κάθε πρωτοβουλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για συνεργασία στην οικουμενική κίνηση συνοδεύεται και συνοδεύεται από μια αυτόματη κίνηση για σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Ορθοδόξων Εκκλησιών και για ανανέωση της ζωής τους.

Έτσι, η Ορθοδοξία σταδιακά αλλά σταθερά βγήκε από τα στεγανά πλαίσια της εσωστρέφειας, στα οποία είχε εγκλωβιστεί, για να πλησιάσει τους «άλλους» χριστιανούς, που μέχρι πρόσφατα γνώριζε μόνο από τα εγχειρίδια της Απολογητικής. Πέρασε από το μονόλογο στο διάλογο,

τον οποίο καλλιέργησε εντατικά, πιστεύοντας ότι κάθε αυτάρκης και ομφαλοσκοπική απομόνωση και άγνοια του «άλλου» σημαίνει παράβλεψη του θελήματος του Θεού. Πέρασε από την αντίδραση στη δράση, από τη θέση του παρατηρητή στη συμμετοχή και από την απλή συνεισφορά στην πλήρη συνεργασία.

Παρόλα τα χαρακτηριστικά και τις τάσεις στο Π.Σ.Ε. που δυσκολεύουν τον διάλογο και παρά την αναγνώριση ότι ο δρόμος που οδηγεί στην ενότητα είναι ακόμη μακρύς και επικίνδυνος, αφού δεν είναι εύκολο να παρακαμφθούν θεολογικές έριδες και ποικίλες

άλλες εκκλησιαστικοπολιτικές διαμάχες που συσσωρεύσαν οι αιώνες, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες δεν παραιτήθηκαν. Επαναβεβαίωσαν ότι μένουν πιστές στο οικουμενικό καθήκον, αφού αυτό απορρέει από την ρητή εντολή του Χριστού «ίνα πάντες εν ώσι» (Ιω.21), και ότι θα συνεχίσουν να προσεύχονται «υπέρ της οικουμένης» και «της των πάντων ενώσεως». Θεώρησαν το Π.Σ.Ε. ως «κοινό οίκο» και ως «ευλογημένο όργανο» των εκκλησιών, το οποίο επιτρέπει τη συνεργασία τους στην προώθηση της χριστιανικής ενότητας και της θεραπείας των ποικίλων προβλημάτων του ανθρώπου και του κόσμου. Καλλιέργησαν τελικά μια καθολική και οικουμενική στάση παρουσίας της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο, η οποία αφήνει χώρο για την ύπαρξη των άλλων και είναι ευαίσθητη απέναντι στον άνθρωπο και τη ζωή. Αυτή η στάση εκφράζεται στην τοποθέτηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου το 1999 στο «Παγκόσμιο Οικονομικό Forum» του Νταβός της Ελβετίας: «Η Ορθόδοξος Εκκλησία έχει βιώσει και καλλιεργήσει την ιδέαν της πνευματικής οικουμενικότητας, όπερ είναι μια μορφή παγκοσμιότητας διότι διακηρύσσει ότι πρέπει να

συνδέονται δια δεσμών αγάπης, αδελφότητας και συνεργασίας όλοι οι άνθρωποι πάσης φυλής και γλώσσης και παντός πολιτισμού. Είναι αληθές ότι προσκαλεί όλους εις μίαν πίστιν, αλλά δεν εξαρτά την αδελφωσύνην και την αγάπην, αλλά και το ενδιαφέρον αυτής, εκ της προσχωρήσεως εις αυτήν» (η υπογράμμιση δική μας).

Το «άνοιγμα» διαλόγου της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο και ο αναστοχασμός του οικουμενικού οράματος είναι αποτέλεσμα της αμφίδρομης σχέσης και της αμοιβαίας αντιπαράθεσης, μέσα από προκλήσεις, εντάσεις, κρίσεις, με τις άλλες εκκλησίες-μέλη του Π.Σ.Ε. Ο Αλέξανδρος Παπαδερός, χρησιμοποιώντας μια παρομοίωση από την «Απολογία του Σωκράτη» υποστήριξε ότι το Π.Σ.Ε. λειτούργησε για τις εκκλησίες ως οκληρή «αλογόμυγα», που κεντά το νωθρό άλογο και το ενοχλεί και το αφυπνίζει. Η ίδια η συνάντηση της μιας εκκλησίας με την άλλη, με το «ερεθιστικό εσύ», στα πλαίσια του Π.Σ.Ε. άσκησε μια τέτοια επίδραση.

Εν είδει επιλόγου θα παραθέσουμε ένα απόσπασμα από το κείμενο του Αλ. Παπαδερού «Η αλογόμυγα στο εδώλιο», το οποίο συνοψίζει με γλαφυρό

τρόπο όσα είπαμε για τις δυσκολίες και τις δυνατότητες από τη συνάντηση της Ορθοδοξίας με την ετερότητα. Ξεκινώντας ο Αλ. Παπαδερός από την πρώτη φάση της οικουμενικής εποχής λέει: «Εκπρόσωποι Εκκλησιών αποστολικής προέλευσης υποχρεώθηκαν τότε να παρακαθήσουν ξαφνικά στο ίδιο τραπέζι με 'νεαρές Εκκλησίες', σεβάσμιοι Πατριάρχες με λαϊκούς θεολόγους, ακόμη και με γυναίκες, να διαπραγματευθούν μαζί τους 'επί ίσοις όροις', να αρκεσθούν ακόμη και σε δευτερεύοντα 'πόστα' ή να υπομείνουν σιωπηλά ακόμη και την ολοφάνερη περιθωριοποίηση. Χριστιανοί με ζήλο μεταρρυθμιστικό, από την άλλη μεριά, ήταν υποχρεωμένοι να ανεχθούν μια αργόσυρτη, μεγαλοπρεπή τελετουργία. Συναντήθηκαν λαοί που λίγο πριν είχαν συγκρουσθεί στα πεδία των μαχών. Τα τραύματα δεν είχαν επουλωθεί ακόμη, οι καρδιές έφεραν το βάρος της ενοχής, της πικρίας, της καχυποψίας, ίσως και τη μέθη του νικητή. Αιωνόβια αυτονόητα συγκρούονταν και κλονίζονταν, σταθερές πεποιθήσεις περιέρχονταν σε αμφισβήτηση. Σε κάθε γωνιά συναντούσε κανείς την ετερότητα, που με την προβολή του δικού της κύρους κέντριζε και προκαλούσε οδύνη: με τη δια-

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

φορετική εμπειρία της πίστης, με τον διαφορετικό τρόπο θεολογικής σκέψης και επιχειρηματολογίας, με τη διαφορετική εκτίμηση της αποστολής της Εκκλησίας, με το στυλ της προσωπικής και εκκλησιαστικής ζωής. Όλα αυτά ήταν σίγουρα επώδυνα δήγματα για όλους τους μετέχοντες. Δήγματα που μπόρεσαν να τα ανεχθούν υπομονετικά όλοι, επειδή ζητούσαν ειλικρινά την κοινωνία και την ενότητα. Με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος μπόρεσαν πολύ περισσότερο, να τα εκλάβουν ως δημιουργική και παρωθητική προς τα πρόσωπα παράρρηση.

Αλλά και σήμερα ακόμη, οπότε χάρη στη γεμάτη κατανόηση υπομονή δεν είναι πια δυνατό να σκέπτεται κανείς την ύπαρξη

της Εκκλησίας χωρίς την οικουμενική διάστασή της, αισθάνεται η μια ή η άλλη Εκκλησία μέλος ως οδυνηρό κέντημα τα βήματα μιας άλλης Εκκλησίας, που απειλούν να ακυρώσουν όσα κερδήθηκαν ήδη στο δρόμο προς την ενότητα (π.χ. με το αίτημα της χειροτονίας των γυναικών). Καθώς μετέχουμε, ωστόσο, σε μια ζωντανή και αναπόφευκτα πλουραλιστική κοινότητα, είμαστε υποχρεωμένοι να συνυπολογίζουμε για πολύ ακόμη και τέτοια αμοιβαία κεντήματα. Υποφέροντάς τα με υπομονή και προσλαμβάνοντας σωστά το πραγματικό τους μήνυμα, θα είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε με ευγνωμοσύνη τη μεγάλη αξία τους για την εμβάθυνση και τη σταθεροποίηση της οικουμενικής μας κοινωνίας».

ΤΗΝΙΣΤΕΡΕΝΟΙΕΛΑΧΥΣΗ	ΑΝΤΙΠΡΟΣΕΩΠΙΘΙ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ
Αμεστροντα 1948	351	147
Εθνοσταν 1954	502	151
Νιό Δελχι 1961	577	193
Ουάσιγκτον 1962	704	238
Λονδίνο 1975	676	285
Βουκουρεστί 1983	847	301
Καμποτζ 1991	842	317
Λαός 1998	966	326
Πόρτο Αλίνα 2006	104	348

